

KUN MÄ JUON MUSTA TULEE BATMAN

Toiminnallinen päihdekasvatus- projekti Mäntyharjussa

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi
Opinnäytetyö
Kevät 2009
Mia Lång
Niina Vehviläinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LÅNG, MIIA & VEHVILÄINEN, NIINA: Kun mä juon musta tulee Batman.
Toiminnallinen päihdekasvatus- projekti Mäntyharjussa

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, 54 sivua + 7 liitettä

Kevät 2009

TIIVISTELMÄ

Toiminnallisen opinnäytetyömme toteutimme päihdekasvatuksena Mäntyharjussa toukokuussa 2008. Kasvatuksemme osallistui 9 yläasteikäistä nuorta, 5 poikaa ja 4 tyttöä. Päihdekasvatuksemme oli ehkäisevää päihdetyötä.

Toiminta oli jaettu kolmelle päivälle, joilla oli eri teemat. Ensimmäinen kerta painottui tutustumiseen ja nuorten päihdetottumusten kartoittamiseen. Toisella kerralla tavoitteena oli pohtia yhdessä nuorten kanssa toimintamalleja erilaisiin tilanteisiin. Viimeisellä kerralla aiheena oli päihdeettömyys sekä kohtuukäyttö.

Teoriaosuudessamme kerromme nuorisokulttuurista, nuorten päihdetottumuksista ja nuorten päihdeidenkäyttöä koskevista tutkimuksista. Esittelemme myös erilaisia päihdekasvatusmalleja sekä ohjauksen näkökulmia, joista meidän päihdekasvatuksemme on saanut vaikutteita.

Avainsanat: päihdekasvatus, nuoret, alkoholi

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

MIIA LÅNG, NIINA VEHVILÄINEN When I drink, I'll become Batman
Functional substance education- project in Mäntyharju

Bachelor's Thesis in Degree Programme in Social Services,
54 pages + 7 appendixes
Spring 2009

ABSTRACT

We carried out our functional thesis in Mäntyharju May 2008. To our substance education participated 9 middle school aged teens, 5 boys and 4 girls. Our education was preventative substance work.

Activities were divided to three days with different themes. First time was for getting to know each other and to survey how much the youngsters use substances. At the second time our goal was to discover together new patterns to function in different situations. At the last time our main theme was moderation use of substances.

In our theoretical part we write about youth culture, youth substance use habits and researches about that. We also introduce different kinds of education patterns and guidance aspects that our thesis was influenced by.

Keywords: substance education, youth, alcohol

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 NUORTEN PÄIHTEIDENKÄYTTÖ	2
2.1 Mitä ovat päihteet?	2
2.2 Nykypäivän nuorison päihdekulttuuria	4
2.3 Nuorten sosiaalisen juomisen kolme eri lajia	7
2.4 Tutkimuksia nuorten päihteenkäytöstä	10
2.4.1 Nuorten terveystapatutkimus	10
2.4.2 Stakesin kouluterveyskysely	12
2.4.3 WHO:n koululaistutkimus	13
2.4.4 ESPAD- tutkimus	13
3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	14
3.1 Päihdekasvatusmalleja	16
3.1.1 Traditionaalinen opetusmalli	16
3.1.2 Psykososiaalinen malli	17
3.1.3 Elämystaidollinen ja toimintakokemuksellinen malli	19
3.1.4 Vuorovaikutuksellinen malli	21
3.1.5 Prosessikeskeinen malli	21
3.1.6 Omaan suoriutumiseen uskomisen malli	22
3.1.7 Normatiivisen uskomuksen malli	23
3.2 Erilaisia ohjauksen lähestymistapoja päihdekasvatuksessa	24
3.2.1 Psykodynaaminen lähestymistapa ohjauksessa	24
3.2.2 Eksistentiaalis-humanistinen lähestymistapa ohjauksessa	24
3.2.3 Konstruktivistinen lähestymistapa ohjauksessa	25
3.2.4 Ratkaisukeskeinen lähestymistapa ohjauksessa	26
3.3 Päihdekasvatus meidän toiminnassamme	27
4 TOIMINTA	31
4.1 Toiminnan tarve ja tavoitteet	31

4.2 Toiminnan kohdejoukko	33
4.3 Toiminnan suunnittelu	33
4.4 Toiminnan toteutus	34
4.4.1 Ensimmäinen toimintakerta	35
4.4.2 Toinen toimintakerta	38
4.4.3 Kolmas toimintakerta	42
5 ARVIOINTI	45
5.1 Nuorten palaute	45
5.2 Nuorisotoimen palaute	46
5.3 Itsearviointi	47
6 POHDINTAA	50
LÄHTEET	52
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Alkoholi on eniten käytetty päihde koko maailmassa. Sen suosio johtuu siitä, että se on sosiaalisesti hyväksytty, laillinen sekä tiukasti kulttuuriimme juurtunut päihde. Tämä näkyy myös siinä, että henkilö joka ei käytä alkoholia edes juhlissa, ravintolassa tai muissa vastaavissa sosiaalisissa tilanteissa joutuu usein perustelemaan tai puolustelemaan kantaansa. Alkoholin suosiota nuorten keskuudessa voi selittää se, että sillä on yleensä välitön positiivinen vaikutus yksilöön, esimerkiksi estojen katoaminen ja lievä hyvinvoinnin tunne. Alkoholin runsaalla ja pitkäaikaisella käytöllä on kuitenkin merkittäviä terveydellisiä haittavaikutuksia. (Mönkkönen 1999, 6.)

Opinnäytetyön aihetta miettiessämme meille kummallekin oli selvää, että nuoret ovat kohderyhmämme. Nuorten päihdeasenteet ovat mietityttäneet meitä, joten myös niitä halusimme jotenkin työssämme käsitellä. Otimmekin yhteyttä Mäntyhärjun nuorisotoimeen kysyäksimme kiinnostusta päihdekasvatukseen. Kiinnostusta ja tarvetta kasvatukseen todella löytyikin. Myös pienelle paikkakunnalle päihteet ovat löytäneet tiensä osaksi yhä useamman nuoren elämää, jopa siinä määrin, että on syytä olla huolissaan.

Osalla nuorista on jo paljon tietoutta päihteistä ja valistusta päihteiden vaaroista annetaan koulussakin. Meidän ennaltaehkäisevän päihdekasvatus-projektimme tarkoituksena ei ollut tyrkyttää nuorille valmiita ajatusmalleja päihteistä tai niiden käytöstä, koska onhan niin, että humalahakuisen ja päihdekielteisen ajattelun väliin mahtuu monia muitakin ajattelutapoja. Tarkoituksenamme oli yhdessä nuorten kanssa keskustelemalla ja tekemällä herättää nuoria ajattelemaan, löytää toimintamalleja ja antaa tietoutta päihteiden haitoista ja riskeistä.

2 NUORTEN PÄIHTEIDENKÄYTTÖ

2.1 Mitä ovat päihteet?

Päihteillä tarkoitetaan laajassa merkityksessä niin laillisia, kuin laittomiakin päihdyttäviä aineita. Huumeiden käytön lisääntyminen nuorten keskuudessa on kuitenkin luonut tarpeen puhua erikseen huumeista, erottaen ne muista päihteistä. Tällä pyritään myös tuomaan esiin erityisiä riskejä sekä kysymyksiä, jotka liittyvät huumeiden käyttöön. (Mönkkönen 1999, 6.) Emme perehdy huumeisiin opinnäytetyössämme juuri lainkaan, vaan päihteistä kirjoittaessamme ja puhuessamme rajaamme sen tarkoittamaan alkoholia ja tupakkaa.

Päihteistä alkoholi on meidän opinnäytetyössämme pääosassa. Vaikka Suomen alkoholilain 16§ mukaan alkoholi- tai tupakkatuotteita ei saa myydä alle 18-vuotiaille (Alkoholilaki 8.12.1994/1143), on alkoholi suomalaisten nuorten eniten käyttämä päihde ja suurin osa nuorista aloittaa humalakokeilut yläasteikäisenä eli 13-15-vuotiaana (Hein & Virtanen 2001, 14). Opinnäytetyömme toiminnassa puhumme nuorten kanssa myös tupakasta päihteenä, sillä tutkimuksen (Hein & Virtanen 2001, 16) mukaan alkoholi ja tupakointi liittyvät läheisesti yhteen. Samaisen tutkimuksen mukaan, lähes jokainen päivittäin tupakoiva nuori on myös ollut joskus humalassa. Noin kuusi prosenttia nuorista aloittaa tupakoinnin 12-vuotiaana tai nuorempana. Yläaste-ikäisillä tupakointi on jo yleisempää (Hein & Virtanen 2001, 16)

Tupakkaa voidaan pitää päihteenä myös siksi, että se aiheuttaa voimakkaan riippuvuuden ja vaikuttaa mielialaan. Tupakan ja muiden päihdekokeilujen välillä on tilastollinen yhteys. Tupakka on myös suurimmalle aloitusiässä olevalle laitton päihde kuten alkoholi ja muut huumausaineetkin. Tupakan polton aloittaminen merkitsee monien samojen kysymysten ylittämistä kun muutkin päihdekokeilut, eli kemiallisten mielialojen säätelyn ja terveysriskien hyväksymistä. Tupakka aiheuttaa eri päihteisiin verrattuna määrällisesti laajimmat terveyshaitat ja suurim-

man kuolleisuuden. (Huoponen, Peltonen, Mustalampi & Koskinen- Ollonqvist, 2001, 8-9.)

Kylmänen (2005, 23) jaottelee nuorten päihteidenkäytön vaiheita seuraavasti: Ensimmäisenä on raittius, jolloin nuori ei käytä päihteitä. Seuraavana on kokeilukäyttö ja satunnainen käyttö. Varhaisessa huolestuttavassa ja haitallisessa käytössä yhden tai useamman päihteiden käyttö on jo vakiintunut ja haitallisia seuraamuksia alkaa ilmetä. Haitallisen käytön vaiheessa päihteiden käyttö on toistuvaa ja säännöllistä ja sillä on haitallisia seurauksia. Viimeisessä vaiheessa on syntynyt päihderiippuvuus.

Nuorten päihteiden käyttöä ja sen syitä voidaan yrittää selittää useilla eri tavoilla. Psykologisissa selitysmalleissa tarkastellaan juomisen motiiveja ja selvitetään minkä tehtävän alkoholi täyttää ihmisen elämässä. Päihteidenkäytön voidaan kuvitella liittyvän johonkin kehityspsykologiseen tehtävään, kuten vanhemmista irtautumiseen tai vaikka auktoriteettien vastustamiseen. Päihteidenkäyttö voidaan nähdä riippuvuusristiriitana, jolloin ristiriita syntyy itsenäisyyden ja riippuvuuden välillä. Syitä voidaan etsiä myös ihmisen kyvyttömyydestä tunnistaa, käsitellä ja ilmaista sanallisesti tunteitaan. (Mönkkönen 1999, 13- 14.)

Oppimisteoreettiset selitysmallit korostavat alkoholinkäytön opittua luonnetta. Tällöin myös oletetaan, että alkoholin käytöstä voidaan periaatteessa oppia pois ja kehittää mielekkäitä toimintatapoja tilalle. Huonoa oppimisteoreettisessa selitysmallissa on se, että siinä ihmistä pidetään vain ulkoisiin ärsykkeisiin reagoivana toimijana, eikä oman elämänsä tapahtumiin vaikuttajana. Sosiokulttuurisessa selitysmallissa päihteidenkäytön taustalla nähdään ristiriitoja ihmisen ja ulkoisen maailman välillä. Juomiseen voi löytyä syitä menneistä elämän tapahtumista. Biologiset selitysmallit yrittävät selittää alkoholin käyttöä muun muassa geneettisen perimän avulla. Päihteiden käyttöön vaikuttaa yleensä useampi tekijä, eikä se ole niin yksiselitteistä kuin mitä eri mallit esittävät. (Mönkkönen 1999, 13- 15.)

2.2 Nykypäivän nuorison päihdekulttuuria

Nuorille päihteiden käyttäminen ja kokeilu ovat aivan erityinen sosiaalisen oleminen tapa. Toiset nuoret vaikuttavat tähän sosiaalistumisprosessiin ja päihteet saattavat määrittäytyä tärkeäksi osaksi yhdessäoloa ja keskinäistä ymmärrystä. Nuoret kuvittelevat usein, että kaikki muut nuoret juovat ja siksi valintaa päihteettömyyden ja päihteiden käytön välillä tekevän nuoren on myös juotava. Nuoret sosiaalistuvat päihdekulttuuriin erillään aikuisista, vaikka ainekset tulevatkin aikuisten maailmasta. He synnyttävät ja uudistavat omaa päihdekulttuuriaan omien merkitystensä ja näkemystensä varassa. Tämä vahvistaa heidän keskinäistä kulttuuriaan, mutta tuo mukanaan myös monia ristiriitoja ja vaikeuksia, joista nuoret ovat jossain määrin itsekin tietoisia. (Jaatinen, 2000, 141- 142.)

Terveys ry:n verkkokyselyyn keväällä 2008 nuorten alkoholin käyttöä koskien vastasi yhteensä 1860 yli 12-vuotiasta suomalaista nuorta. Sen mukaan nuoret pitävät omaa alkoholin käyttöönsä normaalina. Heidän mukaansa alkoholin käyttö on osa nuorisokulttuuria, se kuuluu asiaan ja se on aikuisilta opittujen normien mukaista, tosin aikuisilta salattua. Vastaukset vahvistavat, että suomalainen alkoholin käyttökulttuuri on periytyvää. Alkoholin juominen on nuorille sosiaalista toimintaa. Kotona voi juoda vaikka yksinkin kaljaa, sillä kavereihin voi olla yhteydessä ”mesettämällä”. Vastauksista käy ilmi, että juominen tapahtuu usein turvallisissa olosuhteissa sisätiloissa esimerkiksi kotona, bileissä tai mökillä. Julkisilla paikoilla juominenkin saattaa olla nuorten mielestä turvallista, kunhan se tapahtuu kaveriporukassa. (Alkoholi kuuluu nuorisokulttuuriin. 2009)

Nuoret luonnehtivat normaalia alkoholin käyttöönsä sekä sopivaksi, että holtittomaksi. Nuoret osaavat mielestään käyttää alkoholia kohtuudella. Ei liikaa, mutta ei myöskään liian vähän. Normaalina pidetty käyttö voi olla runsasta ja säännöllistä ja yleensä alkoholia otetaan tarpeeseen. Holtiton alkoholinkäyttö aiheuttaa vastuuttomuutta sekä piittaamattomuutta lähipiiriin ja ympäristön reaktioista. Alkoholin käyttö ja juodut määrät ovat nuorten mielestä käyttäjän oma asia. Holtittomuus liittyy humalahakuisuuteen, suuriin käyttömääriin ja itsehallinnan menetykseen.

Humalahakuisuus ja nollaaminen ovat nuorten mielestä päihdekulttuuriin sisältyviä asioita, jotka opitaan perheissä, kaveripiirissä ja mediassa. Nuoret eivät näe alkoholia terveysongelmana. (Alkoholi kuuluu nuorisokulttuuriin. 2009)

Päihdekysymykset voivat asettaa nuoret moraalisisina toimijoina hyvinkin vaikeaan asemaan. He eivät yleensä käsittele näitä asioita vanhempiensa tai muiden aikuisten kanssa, joten he joutuvat mieltämään asiat niin, että heidän oma rajallinen käsittelykykynsä riittää. Tämän takia nuoret yrittävätkin välttää vastuunottoa päihteisiin liittyvistä epämukavista tapahtumista ja seurauksista. Nuorilta päihtymiseen liittyvien negatiivisten ja ei-toivottujen tapahtumien herättämien tunteiden ja ristiriitojen käsittelykyky vielä puuttuu. Nuoret kumoavat aikuisten perustelut olla juomatta omilla positiivisilla kokemuksillaan. (Jaatinen 2000, 142.)

Kun nuoret alkavat tutustua päihteisiin ja päihteiden käyttöön he tekevät valintoja ympäriltään saamiensa mielikuvien ja vaikutteiden ohjaamina. He saattavat mieltää päihteet nuorten kulttuuriin itsestään selvästi kuuluviksi. Päihdekulttuuri voidaan mieltää nuorten keskuudessa vastustamattoman voimakkaaksi ja se voi tarjota mahdollisuuden päästä pois siitä elämänsä vaiheesta, jossa nuoret kokevat elävänsä. Juominen voi sisältää heille lupauksen aikuistumisesta ja vanhempien nuorten seuraan pääsemisestä. (Jaatinen 2000, 142- 143.) Nuori joutuu tekemään eettiset ratkaisut ja valinnat aina uudestaan uudessa tilanteessa ja ympäristössä. Eettinen ajattelutaito sisältää kyvyn nähdä eri vaihtoehtoja sekä huomata olennainen. Esimerkiksi nähdä tilanteessa asiat, jotka liittyvät velvollisuuteen, seurauksiin, asioiden näkemiseen muiden näkökulmasta ja tekojen tahallisuuteen. (Huoponen ym. 2001, 14.)

Juhliminen ja päihteiden käyttö liittyvät nuorisokulttuurissa läheisesti toisiinsa. Nuorten ikä, kokemus ja kehitystaso vaikuttavat alkoholin käyttöön liittyviin odotuksiin. Selvä ero voidaan huomata 7.-luokkalaisten ja 9.-luokkalaisten välillä puheessa ja käytöksessä. Vähemmän päihteitä kokeilleilla ja käyttäneillä on suuremmat odotukset ja lataukset juomisen ja juhlinnan suhteen. Juhlinnassa moraali voi löystyä, estot vähenevät ja kaikki tuntuu mahdolliselta. Päihteiden käytön suhteen kokeneemmat nuoret pystyvät juhlintakuvauksissaan tunnistamaan enemmän

ei- toivottavia tapahtumia ja asioita joilta he haluaisivat välttyä alkoholia käyttäessään. Heillä ei ole vielä resursseja käsitellä vaikeita tilanteita keskenään esimerkiksi: jos joku alkaa riehua ja rikkomaan paikkoja tai ryhtyy väkivaltaiseksi toisia kohtaan. Tämä kertoo myös turvattomuudesta, joka nuorten päihdekulttuuriin liittyy. Kuitenkin nuoret pitävät itsestään selvänä ehtona juhlimiselle ja juomiselle, että aikuiset ovat poissa. (Jaatinen 2000, 143.)

Päihteitä pidempään käyttäneiden nuorten päihteiden käyttö voi olla heidän mielestään jo arkiselta tuntuvaa ja selvästi omaan elämään kuuluvaa. Juhlinnan tavoitteena on hauskanpito ja siihen liittyvät asiat ja mielikuvat ovat suurimmaksi osaksi niin positiivisia ja hyviä, että he eivät näe juomisesta pidättäytymiseen mitään syytä. Heille se voi tarkoittaa tavoitehakuista ja suoriutumiseen painottuneesta elämästä hetkeksi vapautumista. Päihteidenkäytön avulla halutaan päästä toisenlaiseen olotilaan ja yhteyteen. Päihteet ovatkin usein polku tavoiteltuun tietoisuudentilaan. Perjantai saatetaan mieltää vahvasti juhlintapäiväksi, joka rajaa velvollisuuksien täyttämisen kouluelämän ja vapaan viikonloppuelämän. Juhlinta täyttääkin usein sosiaalista aukkoa nuorten elämässä. Nuoret saattavat ottaa päihteet keinoksi hallita elämäänsä, rentoutuakseen arjen jälkeen tai päästäkseen eroon elämän epämukavuuksista. Monilla nuorilla on kokemusta myös päihteiden käytön haittapuolista, mutta he saattavat haluta ylläpitää kuvitelmaa siitä, että päihteidenkäyttö on siitä huolimatta hauskaa. (Jaatinen 2000, 143- 144.)

Terveys ry:n tekemän nuorten alkoholinkäyttöä koskevan tutkimuksen mukaan nuoret kuvaavat päihteiden käyttöönsä harrastuksena, joka kuuluu erityisesti viikonloppuihin ja juhliin. Vastauksista käy ilmi, että viikonloppua odotetaan joskus niin malttamattomina, että keskellä viikkoakin saatetaan ottaa pari kaljaa. Juominen on opittu yhdessä kaveriporukan kesken. Nuorten mielestä sosiaalisesti arveluttava alkoholin käyttö on lisääntynyt. Erityisesti yksin juomista pidetään poikkeavana ja se on nuorten mielestä hieman huolestuttavaakin. Alkoholipitoisen kulttuurin hyväksymisestä huolimatta nuoret viestivät vastauksissaan tarvetta kulttuuriseen muutokseen. Alkoholien käyttökulttuuri alkaa kääntyä itseään vastaan eikä se enää ole niin hienoa nuortenkaan mielestä. (Alkoholi kuuluu nuorisokulttuuriin. 2009)

Päihteiden käytön ja juhlinnan mallit nuorille eivät ilmesty tyhjästä, vaan siitä ympäristöstä, jossa he elävät. Mainonnan, median ja kuluttamisen merkitys näkyy vaikuttavan nuoriin selvästi. Tyypillisimmillään juomista aloitteleva nuori on moraalisessa päättelykyvyssään sidottu läheisten ihmisten malliin ja miellyttämiseen. Nuorten omat tarpeet, tarvitsevuutensa ja todelliset tai kuvitellut kavereiden odotukset ohjaavat valintojen tekemistä. Nuorten päihteiden käyttö rakentuu enemmän ympäröivän yhteiskunnan käytännöistä ja malleista, kuin itse päihteistä. Alkoholista pidetään usein myös hyvänä askeleena kohti aikuisuutta. Juhlintaan liittyvä positiivisten mielikuvien ja merkitysten verkosto on kuin seinä, jonka läpi aikuisten järkevät opetukset ja neuvot eivät kulkeudu. Valistuksella on mahdollisuus onnistua jos se esitetään nuorille hyvällä ja ymmärrettävällä tavalla ja nuoret asetetaan tasa-arvoiseen asemaan aikuisiin nähden. Nuoret kaipaavat kuitenkin aikuisilta hyvää esimerkkiä päihteettömyyteen ja kohtuukäyttöön sekä paljon tukea ja läsnäoloa. (Jaatinen 2000, 145- 147.)

2.3 Nuorten sosiaalisen juomisen kolme eri lajia

Jenni Simonen on tutkimuksessaan: Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit, eritellyt kolme nuorten juomisen sosiaalisuuden lajia ja näitä erottavia piirteitä sekä niiden merkityksiä. Hän pohtii mitkä piirteet nuorten yhdessäolossa oikeastaan koetaan tärkeiksi ja mistä halutaan erottautua. Nuorten haastattelujen pohjalta kirjoittamassaan artikkelissa juomisen sosiaalisuutta ohjaavat erilaiset logiikat ja niiden kautta yhdessäolo saa erilaisia piirteitä, niissä myös humalan kokeminen muodostuu varsin erilaiseksi. Simonen erottaa kolme sosiaalisuuden lajia kiinnittämällä huomiota yksilön ja ryhmän välisiin suhteisiin. Juomisen sosiaalisuuden lajien erottelua tukevat vaihtelut niiden välillä, mitä yhdessä tehdään ja miten toiminta palvelee yksilön ja ryhmän kiinteyttä. Haastatteluun osallistuneita ryhmiä oli seitsemän ja niihin osallistui yhteensä 57 henkilöä. (Simonen 2007, 33- 34.)

Ensimmäiseksi juomisen sosiaalisuuden lajiksi Simonen nimeää Pidäkkeettömän sosiaalisuuden, joka toteutuu hyvien kavereiden kesken. Tähän sosiaalisuuden lajiin liittyy hurmos, joka ilmenee yltiöpäisenä juhlimisena kavereiden kesken. Juhla eroaa arjen järjestyksestä ja kaikki pidäkkeet ovat poissa. Kun juhlinta alkaa, rankka, kontrolloimaton kannäys esitetään tavoiteltavana päämääränä. Ainoastaan resurssit, erityisesti rahan tai juhlintaan sopivan tilan puute, voivat rajoittaa juomista. Vähäinen, kontrolloitu juominen tai juomisesta pidättäytyminen eivät tule kysymykseen, koska ne eivät tue ryhmän yhteenkuuluvuutta. Juhlan logiikka on sosiaalisesti pakottava ja edellyttää vahvaa kollektiivista sitoutumista. (Simonen 2007, 35- 36.)

Alkoholi luo sosiaalisuuteen toisen ulottuvuuden, jossa ei tunneta rajoja ihmisten välillä. Juomiseen liittyvistä mokailuista jutellaan enemmänkin huvittuneesti kuin häpeillen. Yhdessä ”örveltäminen” ja kisailu ylittävätkin yksilöllisen riskikäyttäytymisen harkinnan. Pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa juomisen karkaaminen hallinnasta tai sen seuraukset eivät turmele, vaan pikemminkin vahvistavat sosiaalisuutta. Oma ruumis alistetaan näin ollen yhdessä kannämiselle. Omaa ruumiillisuutta ei koeta rajoittavaksi ja esimerkiksi: ensiksi sammuvalla tehdään kepposia, sillä hän on erkaantunut muiden ryhmästä. Tämä saattaa kuulostaa jopa väkivallalta, mutta ryhmässä tämä nähdään vain hauskana pilana. Nolatuksi tuleminen ei rajoita juomista, vaan toimii pikemminkin yhteisenä kokemuksena siitä, miten ryhmän jäsen luovuttaa ruumiinsa yhteisön käyttöön sammuttuaan. (Simonen 2007, 37- 41.)

Tahdikas sosiaalisuus perustuu aivan eri logiikkaan kuin pidäkkeetön sosiaalisuus. Siinä ei pyritä arkielämän sääntöjen ja normien ylittämiseen, vaan näitä rajoja ylläpitävään itseisarvoiseen yhdessä olemiseen. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa oleellisinta on yhdessäolo, eikä alkoholin käyttö ole korostuneessa asemassa. Alkoholia ei tarvita luomaan samanlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta kuin edellisessä mallissa. Juomattomuus ja pienten annosten juominen on hyväksyttävää, vaikka alkoholi tuokin porukalle kykyä saman aaltopituuden saavuttamiseksi. Täysi juo-

mattomuus voi kuitenkin vaikeuttaa porukkaan kuulumisen tunnetta, varsinkin jos on kysymys tuntemattomammasta ihmisestä. Läheisten ihmisten ja ystävien juomattomuus ymmärretään helpommin, sillä he kuuluvat jo ryhmään tiiviisti. Näin ollen tahdikas sosiaalisuus on juomisen kannalta sallivampaa kuin pidäkkeetön yhdessäolo. (Simonen 2007, 41- 43.)

Tärkeämpää kuin juominen itse on yhdessä olo ja hyvän fiiliksen löytäminen seurasta ja vaikka musiikista ennen bileisiin lähtemistä. Humalahakuisuus ei sinällään erota pidäkkeetöntä ja tahdikasta sosiaalisuutta toisistaan vaan ero liittyy toiminnan hallintaan. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa ruumiin kontrollin menettäminen koetaan ryhmähenkeä heikentäväksi ja tästä syystä vältettäväksi asiaksi. Oman liikajuomisen lisäksi muiden juomisen kontrollin pettäminen vahingoittaa seurallisuutta ja yhteishenkeä. Oma juomista sovitetaan muiden juomatahtiin ja toisten juomisen tarkkailu rajoittaa omaakin juomista. (Simonen 2007, 44- 45.)

Edellisissä malleissa yksilöllisyyttä oli rajoitettava sosiaalisuuden säilyttämiseksi. Yksilökeskeisen sosiaalisuuden juomistavassa yksilöllisyys sen sijaan korostuu. Keskeistä tässä on yksilön, eikä ryhmän kokemus. Fiiliksen ja humalan tavoittaminen riippuu yksilön kokemuksesta ja tunnetilasta, ei niinkään muista ihmisistä. Päihtymys avaa yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa kokemuksen itseen, jolloin tunnetila on sosiaalisuudessa keskeisintä, pikemminkin kuin juominen sinänsä. (Simonen 2007, 48.)

Vaikka jotkut voivatkin tavoittaa kokemuksen minäänsä ilman alkoholia, on juomisesta kokonaan pidättäytyminen tässä sosiaalisuuden tyypissä melko harvinaista. Vähäisetkin juomamäärät tulevat sitä vastoin kysymykseen. Tunnelman saavuttamisessa oma mielentila ja sopivat puitteet ovat alkoholia keskeisimpiä. Vaikka hyvien kokemusten saavuttaminen ja tunnelmaan pyrkiminen tapahtuvat kaveriporukassa, sosiaalisuus ei kulje yksilön ylitse. Ihmissuhteiden keskeisyydestä huolimatta yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa yksilölliset mielihalut ja orientaatiot eivät hautaudu yhteisöllisyyden alle, kuten muissa sosiaalisuuden lajeissa. Oma hyvä fiilis voi tarttua muuhun kaveri porukkaan samoin kuin hyvä meininki porukassa voi nostattaa yksilön mielialaa. Itsemääräämisen, kontrollin ja juomisen sääte-

lyn kautta pyritään hyvään tunnelmaan, joka auttaa avaamaan kokemuksen itseen, muttei haavoita sitä. Juomista säädellään siis oman kokemuksen takia, ei palvelukseen ryhmää. (Simonen 2007, 49- 55.)

2.4 Tutkimuksia nuorten päihteidenkäytöstä

2.4.1 Nuorten terveystapatutkimus

Nuorten terveystapatutkimuksen aineisto on kerätty koko Suomen alueelta postikyselylomakkein, iältään 12–18-vuotiailta nuorilta. Nuorten terveystapatutkimukseen vastasi vuonna 2007 yhteensä 5840 henkilöä. Heistä tyttöjä oli 3373 ja poikia 2467 kappaletta. Nuorten terveystapatutkimuksen 2007 mukaan vuonna 2007 10 % 12-vuotiaista tytöistä ja 16 % samanikäisistä pojista ilmoitti kokeilleensa tupakkaa. 14-vuotiaiden joukossa kokeilemattomat olivat vielä enemmistönä. Enemmistö 16-vuotiaista oli jo kokeillut tupakkaa, heitä oli 61 % tytöistä ja pojista. Vaikka valtaosa 18-vuotiaista oli kokeillut tupakkaa, kokeilemattomia oli kuitenkin yhä neljännes, 25 %. Sukupuolten väliset tupakointikokeilujen erot ovat tasoittuneet pikkuhiljaa ja nyt erot ovat lähes kadonneet. 12-vuotiaissa pojissa on kuitenkin edelleen hieman enemmän kokeilleita kuin samanikäisissä tytöissä. (Huhtala, Lavikainen, Pere, Rainio, Rimpelä & Rimpelä, 2007, 26.)

Tupakkatuotteiden käyttö sisältää kaikki tupakkatuotteet (savukkeet, nuuska, sikarit, piiput). Kahden viimeksi mainitun käyttö on erittäin harvinaista. Vuonna 2007 tupakkatuotteita käytti päivittäin lähes yhtä suuri osuus tytöistä ja pojista, 19 % 14–18-vuotiaist pojista ja 20 % saman ikäryhmän tytöistä. 14- ja 16-vuotiaat tytöt käyttivät tupakkaa hieman useammin kuin pojat, kun taas 18-vuotiaana eroa ei juuri ollut. 12-vuotiailla tupakkatuotteiden päivittäinen käyttö oli erittäin harvinaista. (Huhtala ym. 2007, 27.)

Päivittäin tupakoivilta tiedusteltiin päivittäin poltettujen savukkeiden määrää. Pojat polttivat useampia savukkeita päivässä kuin tytöt. 14-vuotiaat pojat polttivat

keskimäärin 12 savuketta päivässä tyttöjen polttaessa noin 9 savuketta. Sukupuolierot savukkeiden kulutuksessa säilyi lähes samansuuruisena myös 16- ja 18-vuotiailla. Vuonna 2007 viidennes 18-vuotiaista pojista ja 13 % tytöistä poltti yli yhdeksän savuketta päivässä. 14-vuotiaista vastaavasti 3 % ja 3 %. (Huhtala ym. 2007, 31 -32.)

Nuorten Terveystapatutkimuksessa vuonna 2007 valtaosa (yli 90 %) 12-vuotiaista ilmoitti, että ei juo alkoholijuomia edes pieniä määriä. Raittius oli lähes yhtä yleistä sekä pojilla että tytöillä. Vanhemmissa ikäryhmissä raittiiden poikien osuus oli hieman suurempi kuin tyttöjen. Vuonna 2007 14-vuotiaista pojista 65 % ja tytöistä 55% ilmoitti olevansa raittiita. 16-vuotiaiden ikäryhmässä raittiiden poikien osuus vuonna 2007 oli 29% ja tytöillä 25 %. Vuonna 2007 18-vuotiaista nuorista pojista 14 % ja tytöistä 11 % ilmoitti olevansa raittiita. (Huhtala ym. 2007, 37.)

Vuonna 2007 12-vuotiaista pojista 1 % ja tytöistä 2 % ilmoitti juovansa ainakin pieniä määriä alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Vastaavat prosentiosuudet olivat 14-vuotiailla pojilla 13 % ja tytöillä 19 %, 16-vuotiailla pojilla 42 % ja tytöillä 45 % sekä 18-vuotiailla pojilla 74 % ja tytöillä 73 %. (Huhtala ym. 2007, 38.)

Usein eli vähintään kerran viikossa juovia ei kyselyyn vastanneiden 12-vuotiaiden tyttöjen joukossa ollut vuonna 2007 ainoatakaan, pojissakin vain muutama. Usein juovia 14-vuotiaita oli niin ikään pieni joukko. Tytöistä 5 % ja pojista 3 % ilmoitti juovansa ainakin kerran viikossa alkoholijuomia. Vanhimmissa ikäryhmissä viikoittainen juominen oli huomattavasti yleisempää. 18-vuotiaista pojista 41 % ja tytöistäkin 30 % ilmoitti juovansa viikoittain. (Huhtala ym. 2007, 38.)

Vuonna 2007 12-vuotiaista pojista 1 % ja tytöistä 2 % ilmoitti olleensa edes joskus tosihumalassa. Kerran kuukaudessa tai useammin itsensä tosihumalaan juovien 14-vuotiaiden poikien osuus oli 4 % ja tyttöjen 6 %. Vanhemmissa ikäryhmissä humalajuominen on selvästi yleisempää. 16-vuotiaista pojista ja tytöistä 18 % sekä

18-vuotiaista pojista 41 % ja tytöistä 30% ilmoitti juovansa itsensä tosihumalaan kerran kuukaudessa tai useammin. (Huhtala ym. 2007, 40.)

Terveystapatutkimus 2007 mukaan toistuva alkoholin käyttö ja humalajuominen ovat laskusuunnassa kaikissa ikäryhmissä. Vähintään kerran viikossa ja kerran kuukaudessa alkoholia juovien, että tosihumalaan vähintään kuukausittain juovien nuorten osuudet ovat laskussa. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin 18-vuotiaat pojat, jotka joka kuukausi juovat itsensä tosihumalaan. Tämän ikäryhmän juominen on säilynyt samalla tasolla koko 2000-luvun ja viikoittainen humalajuominen lisääntynyt. (Huhtala ym. 2007, 50.)

2.4.2 Stakesin kouluterveyskysely

Stakesin Kouluterveyskyselyssä kerätään tietoja nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista, terveysosaamisesta, oppilas- ja opiskelijahuollosta. Aineisto kerätään vuorovuosin eri puolilla Suomea. Kun yhdistetään peräkkäisten vuosien aineistot, saadaan tietoa koko Suomesta. Kouluterveyskyselyyn on vuosina 1996- 2007 vastannut vuosittain 46 000- 90 000 oppilasta, lähes kaikissa kunnissa, joissa on peruskoulun yläluokkia tai lukioita. Vastaajat ovat 14- 18-vuotiaita. (Jokela, Luopa, Pietikäinen, 2008, 9-10.)

Kouluterveyskysely antaa samansuuntaisia tuloksia kuin nuorten terveystapatutkimus. Sen mukaan päihteiden käyttö on ollut runsaimmillaan nuorten keskuudessa vuosituhaten vaihteessa. Sen jälkeen päihteiden käyttö eli tupakointi, humalahuuinen juominen ja laittomien huumeiden kokeilut ovat hieman vähentyneet. Kouluterveyskyselyn mukaan vuosina 2006/2007 yläluokkalaisista päivittäin tupakoi 15 %, tosihumalaan itsensä vähintään kerran kuukaudessa joi 18 % ja laittomia huumeita oli kokeillut 6 %. Lukiolaisista humalaan itsensä vähintään kerran kuukaudessa joi 26 %, tupakoi päivittäin 11 % ja laittomia huumeita oli kokeillut 10%. Sukupuolten väliset erot humala juomisessa eivät olleet suuria vuosina 2006/2007. Peruskoulun yläluokkien pojista 18 % ja tytöistä 17 % joi itsensä humalaan ainakin kerran kuukaudessa. Lukion pojissa ja tytöissä prosenttieroivat

hieman peruskoululaisia suurempia, pojilla 29 ja tytöillä 23 prosenttia (Jokela ym. 2008, 29 -32.)

2.4.3 WHO:n koululaistutkimus

WHO:n Koululaistutkimuksessa on mukana 41 Euroopan ja Pohjois-Amerikan maata sekä Israel. Suomesta tutkimukseen osallistui noin 5200 11-, 13- ja 15-vuotiasta oppilasta. Suomessa 15-vuotiaiden päivittäin tupakoivien osuus vuonna 2006 oli yhdeksänneksi suurin 41 maan vertailussa. Pojista 19 prosenttia ja tyttöistä 15 prosenttia ilmoitti tupakoivansa päivittäin. WHO:n Koululaistutkimuksen mukaan Suomalaisnuorten terveystottumukset heijastavat suomalaista kulttuuria. Peruskoulun alakoulun ja yläkoulun oppilaat ovat alttiita oman lähiyhteisönsä sekä median vaikutuksille. Esimerkiksi alkoholiin mainoksissa liittyvät myönteiset mielikuvat ovat osaltaan kannustamassa aikaisiin alkoholikokeiluihin. Vaikka tulokset kansainvälisessä vertailussa eivät ole suomalaisnuorten osalta pelkästään imartelevia, suomalaistutkimusten trenditiedot kertovat, että esimerkiksi nuorten alkoholinkäyttö ja tupakointi ovat viime vuosina vähentyneet. (nettilähde, jyu.fi)

2.4.4 ESPAD- tutkimus

ESPAD on Eurooppalainen nuorten päihteiden käyttöä kartoittava koululaistutkimus (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). Se on toteutettu neljän vuoden välein vuodesta 1995 lähtien 30:ssä Euroopan maassa. Tuorein aineistonkeruu oli keväällä 2007. Kohderyhmänä olivat nuoret, jotka täyttivät aineistonkeruuvuonna 16 vuotta. Suomessa tämä ikäryhmä tarkoittaa peruskoulun yhdeksäsluokkalaisia. Vuonna 2007 mukana oli 299 koulua ja 5043 oppilasta. (Ahlström, Huhtanen, Ollikainen, Metso, 2007, 73.)

ESPAD tutkimuksen mukaan nuorten tupakointikokeilut ovat vähentyneet aikavälillä 1995–2007. Väheneminen alkoi pojilla jo vuodesta 1999, mutta tytöillä vasta vuodesta 2003. Vuonna 2007 15- 16 vuotiaista nuorista tupakoi edelleen 20%. Tiheä humalajuominen (kolme kertaa kuukaudessa) on vähentynyt 2003 vuoden

18 prosentista 12 prosenttiin vuoteen 2007 mennessä. Tiheä humalajuominen kääntyi poikien kohdalla laskuun vuonna 1999 ja tyttöillä vuonna 2003. Niiden nuorten osuus, jotka eivät olleet kertaakaan elämässään humaltuneet, nousi selkeästi. Vuonna 1995 heidän osuutensa oli 24 %, mutta vuonna 2007 jo 37 %. Raittiita ja usein humaltuvia oli nuorista yhtä suuri osuus noin 10 prosenttia. (Ahlström ym. 2007, 74.)

Samassa tutkimuksessa tiedusteltiin nuorten juomalajeja. Olut on edelleen poikien suosituin juoma, samoin kuin siideri tyttöjen. Vuonna 2007 oli pojista viimeiseksi kuluneiden 30 päivän aikana juonut olutta 43 %, siideriä 31% ja väkeviä 30 %. Tytöistä oli vastaavana aikana juonut siideriä 39 %, olutta 33% ja väkeviä 30%. Vuonna 2007 edellisellä kerralla juodessaan, nuorista yli 6 annosta alkoholia kertoi nauttineensa pojista 38 % ja tytöistä 29%. Tyypillistä nuorten juomiselle on, että samalla kerralla juodaan useita eri lajeja sekaisin. Tutkimuksen mukaan sisaruksilla ja kavereilla on hyvin merkittävä rooli nuorten alkoholin saannissa. Suurin osa humalakertojen alkoholi juomista onkin saatu sisarusten, kavereiden tai tuntemattomien henkilöiden välittämänä. Alkoholin käyttö lääkkeiden kanssa on vähentynyt huomattavasti vuodesta 1995, vuoteen 2007. (Ahlström ym. 2007, 79.)

Vantaa Välittää 2008 keväällä tehdyn kyselyn mukaan, joka kolmas vanhemmista hyväksyy oman lapsensa alkoholin käytön. Vanhempien salliva asenne on yksi suurimmista nuorten juomista lisäävistä tekijöistä. Yleisimmin päihteitä välittävät täysi-ikäiset nuoret. Lisäksi joka neljäs alkoholia käyttävien lasten vanhemmista pitää turvallisempaan hankkia lapselleen juomat sen sijaan, että lapsi saisi ne muualta. (Nuorten huumekuolemat lisääntyneet rajusti. 2009.)

3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Ehkäisevä päihdetyö mielletään usein lähinnä päihdevalistukseksi. Ehkäisevä päihdetyö on kuitenkin kaikkea toimintaa, jolla ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä. Tähän voidaan pyrkiä vaikuttamalla päihteiden hintaan, saatavuuteen

tai ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteeseen. Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään myös vaikuttamaan päihteitä koskeviin asenteisiin sekä päihdekulttuuriin. (Kylmänen. 2005, 9)

Ehkäisevän työn tavoitteena on yleisesti hyvinvoinnin lisääminen sekä terveyden edistäminen (Van Der Stehl 1999, 39). Sosiaali- ja terveystieteillä ehkäisevä työ voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan: primaari-, sekundaari-, sekä tertiääritasoon. Alun perin tämä kolmijako on peräisin lääketieteestä. Ehkäisevän päihdetyön toimet voidaan melko helposti sijoittaa tähän jakoon, joskin ongelmana voidaan nähdä kuitenkin esimerkiksi se, että ehkäisevässä työssä kaikkien toimien on tarkoitus muodostaa saumaton kokonaisuus, ei kolmea erillistä ryhmää. (Mustalampi. 2001, 152)

Primaaritason tavoitteena on ehkäistä päihteidenkäytön aloittaminen. Tällöin kyse on yleisestä päihde-ehkäisystä. Yleensä tällainen ehkäisy kohdennetaan laajoihin ryhmiin, joilla ei vielä ole juurikaan kokemuksia päihteistä. (Mustalampi. 2001, 152) Kouluissa ja kodeissa tehtävä kasvatustyö on hyvä esimerkki tämän tason ehkäisystä (Kylmänen. 2005, 10).

Sekundaariehkäisyllä pyritään vaikuttamaan päihteiden käytön aloittamiseen tietyssä ryhmässä. Sekundaariehkäisyn tavoitteena on myös tukea ajoittaisen tai ei vielä ongelmallisen päihteidenkäytön lopettamisessa sekä vähentää käyttöä puuttamalla siihen tarpeeksi varhaisessa vaiheessa. Sekundaariehkäisy on primaaritasoa eristäytyneempää ja kohdistuu yksilöihin tai ryhmiin, joilla on jo kokemuksia päihteidenkäytöstä tai heidän käyttöönsä liittyy riskitekijöitä. Sekundaariehkäisystä puhutaankin myös riskiryhmäehkäisynä. (Mustalampi. 2001, 152)

Tertiäärisen tason tavoitteena on pysäyttää tilanteen paheneminen ja vähentää päihteidenkäytöstä syntyneitä riskejä sekä haittoja. Kohderyhmänä ovat yksilöt, joille päihteet ovat jo ongelma. Tertiääritasolla toimenpiteet ovat lähinnä hoitoa ja kuntoutusta. (Mustalampi. 2001, 152)

3.1 Päihdekasvatusmalleja

Nuorten päihdekasvatuksen lähestymistavoista perinteinen tiedonjakomalli on menettänyt suosiotaan. Pääpaino on enemmänkin elämyksellisissä kokemuksissa ja riskiorientaatioissa. Lähes kaikki päihdekasvatusohjelmat sisältävät samantyyppisiä, eri lähestymistapoja yhdisteleviä elementtejä. Käyttäytymisen muuttumisen näkökulmasta parhaimpia ovat mallit, joissa keskitytään ydintaitojen harjoittamiseen, kuten sosiaalisen paineen vastustamiseen tai haitallisten vaikutteiden havaitsemiseen ja vastustamiseen. Muita ohjelmien tehokkuutta vahvistavia tekijöitä ovat laajempien sosiaalisten taitojen opettaminen ja harjoittelu esimerkiksi: päätöksenteko, ahdistuksen vähentäminen, vuorovaikutustaidot sekä kieltäytymistaidot. Edellisten lisäksi tieto-osiot kuuluvat edelleen päihdekasvatusmallien sisältöön. (Huoponen ym. 2001, 46.)

3.1.1 Traditionaalinen opetusmalli

Traditionaalinen opetusmalli perustuu tietojen välittämiseen päihteistä ja niiden riskeistä. Usein puhutaan myös tieto- ja asennemallista. Tietomäärän lisääntymisen oletetaan johtavan asenteiden muuttumiseen, jonka seurauksena taas käyttäytyminen muuttuu. Traditionaalinen malli perustuu olettamukseen, että tieto päihteiden haittavaikutuksista synnyttää kielteisiä asenteita päihteiden käyttöä kohtaan. Tämän mallin toimivuudesta ei tosin ole näyttöä, sillä käyttäytyminen ei ole näin suoraviivaisesti ohjailtavissa. (Huoponen ym. 2001, 46.) Ojalan ja Uutelan määritelmän mukaan asenteet ovat opittuja taipumuksia reagoida hyväksyvästi tai hylkäävästi johonkin asiaan, henkilöön tai esineeseen. Asenteet ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja niissä ilmenee tiivistetyssä muodossa henkilöiden aikaisemmat kokemukset. Ojala ja Uutela ovat myös sitä mieltä, että asenteet voivat muuttua melko nopeastikin, jos tieto tai kokemukset asenteen kohteesta lisääntyvät. Sosiaalisella ympäristöllä on asenteita heikentävä tai vahvistava vaikutus. Asenteen paljitseminen tai siitä rankaiseminen, tavalla tai toisella, vaikuttaa yksilön asenteisiin. (Ojala ym. 1993, 32.)

Asenteet ovat vain osa käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Niillä on merkitystä vain silloin kun tietyn asenteen ja käyttäytymisen välillä on selvä yhteys. Muutokset päihteisiin suhtautumisessa yleisesti, eivät takaa päihteettömyyttä tietyissä tilanteissa. Tämä voidaan ajatella myös toisin päin. Suvaitsevaisuus päihteiden käyttöä ja käyttäjiä kohtaan, ei tarkoita välttämättä sitä, että itse haluaisi käyttää päihteitä. (Huoponen ym. 2001, 46-47.) Asenteiden pysyvyys voi vaihdella erittäin voimakkaiden myönteisten tai kielteisten tunteiden kokemisesta hyvinkin pinnalliseen suhtautumiseen. Asenteen voidaan ajatella koostuvan kolmesta eri osatekijästä. Nämä ovat sisällöllinen eli tiedollinen osatekijä, tunnepitoisuus sekä käyttäytymisulottuvuus eli toimintavalmius osatekijä. (Ojala ym. 1993, 32.) Silvennoinen kirjoittaa asenteiden vaikuttavan siihen kuinka havaitsemme ja tulkitsemme asioita ja että asenteet näkyvät käyttäytymisen lisäksi tunteissa sekä ajatuksissa. On lohdullista vuorovaikutuksen kannalta, että asenteet eivät ole pysyviä, ellei sitä tietoisesti juuri halutakin. Hänen mukaansa asenteita voidaan muuttaa käyttäytymällä tietoisesti aikaisemmasta poikkeavalla tavalla sekä arvioimalla ja pohtimalla omia uskomuksia, käsityksiä, asenteita sekä toimintaamme. (Silvennoinen 2004, 98- 100.)

3.1.2 Psykososiaalinen malli

Psykososiaalisissa mallissa otetaan huomioon nuoren persoonallisuus, kokemukset ja elämäntilanteet. Tästä mallista käytetään myös nimitystä itsetuntemusmalli. (Huoponen ym. 2001, 47.) Itsetunto on käsitteenä haastava. Hyvän itsetunnon omaava hyväksyy itsensä sellaisena kuin hän on. Hän luottaa omiin kykyihinsä ja osaa myös kohdata omat puutteensa. Itsetunto vaikuttaa ihmisen olemukseen, ajatuksiin, tekoihin ja myös siihen kuinka muut hänet ymmärtävät ja häneen suhtautuvat. Hyvän itsetunnon omaavalla on taito nähdä itsensä myönteisessä valossa, hän uskaltaa olla erilainen, eikä hän ole muiden ohjailtavissa. Hyvän itsetunnon omaava lapsi suhtautuu luottavaisesti myös ympäristönsä ja tulevaisuuteensa. Hy-

vä itsetunto suojaa lasta ja nuorta syrjäytymiseltä ja riskikäyttäytymiseltä. (Caciatore, Huovinen, Korteniemi-Poikela 2008, 11-15.)

Psykososiaaliseen malliin liittyy ajattelutapa, jonka mukaan nuoren tulee kieltäytyä päihteistä kaikissa tilanteissa. Mallissa käytettävien vuorovaikutuksellisten roolileikkien avulla nuorten päätöksentekotaitojen uskotaan lisääntyvän, arvojen selkiytyvän ja sosiaalisten paineiden käsittelytaitojen kehittyvän. (Huoponen ym. 2001, 47.) Roolileikeissä nuoret joutuvat omaksumaan jonkun toisen henkilön roolin, asettumaan jonkun muun asemaan ja katsomaan asioita tämän näkökulmasta. Roolin omaksuminen vaatii toisen ihmisen kokemusten ja tunteiden tunnistamista sekä arvioimista. Roolin omaksumisen taidoilla voidaan huomata kuinka toisten tunteet vaikuttavat käyttäytymiseen. Roolin omaksuminen kertoo myös kyvystä empatiaan, yleiseen myönteiseen asennoitumiseen auttaa toisia ja yhteistyökykyyn. (Kalliopuska 1995, 79-80.)

Psykososiaalinen malli rakentuu uskomukseen, jonka mukaan hyvän itsetunnon omaava nuori ja sosiaalisia paineita hyvin käsittelemään oppinut nuori on päihdetön. Malli uskoo tiettyjen sosiaalisten taitojen puuttumisen johtavan päihdeongelmiin. (Huoponen ym. 2001, 47.) Keltikangas-Järvinen on sitä mieltä, että itsetunto ja yleinen hyvinvoinnin tunne ovat yhteydessä toisiinsa. Hyvä itsetunto ei sinänsä johda elämäntyytyväisyyteen ja toisaalta taas ihminen voi olla tyytyväinen elämäänsä, vaikka hänellä ei olisikaan hyvä itsetunto. Hyvän itsetunnon omaava henkilö näkee elämässään kuitenkin enemmän hyviä puolia kuin huonon itsetunnon omaava. Hyvä itsetunto auttaa ihmisen kykyyn selvitä ja käsitellä pettymyksiä elämässään. Ihmisen kokemus omasta itsetunnostaan ilmenee usein mielialana. Hyvän itsetunnon omaavat henkilöt ovat useimmiten sitä mieltä, että he pystyvät vaikuttamaan riittävästi omaan elämäänsä. He kykenevät tekemään ratkaisuja ja päätöksiä, jotka ohjaavat heidän elämäänsä siihen suuntaan, mihin he itse haluavat elämänsä kulkevan. Toisin sanoen heillä on sellainen tunne, että he itse määräävät elämäänsä ja ovat vastuussa siitä mitä heille tapahtuu. (Keltikangas-Järvinen 1998, 35-36.)

Mallia voidaan arvostella todellisuudentajun puutteesta ja haastavuudesta siirtää opitut taidot arkielämään. Hyvää mallissa on ”asiakaskeskeisyys”. (Huoponen ym. 2001, 47.) Asiakaskeskeisyys tarkoittaa sitä, että ohjattava itse hahmottaa ongelman, tavoitteet ja ratkaisutavan. Ohjattava toimii itse aktiivisesti ja on vastuussa omasta elämästään ja omista ratkaisuistaan. (Lairio ym. 2001, 61.) Tässä opetusmallissa menetelmät ovat yleensä toiminnallisia. Se sisältää paljon elementtejä, joista yksi suosituimmista rakentuu taitoihin vastustaa kaveripiirin paineita sekä tiedotusvälineiden vaikutusta. Kysymys on kyvystä tuntea oikeutensa ja manipulaatioyritykset sekä kyvystä pitää puolensa tällaisissa tilanteissa. Sosiaalisten taitojen harjoittamisen lisäksi tässäkin mallissa on yleensä tieto- ja päätöksentekosuuksia. (Huoponen ym. 2001, 47-48.) Hyvä itsetunto rohkaisee nuorta asettamaan vaatimustasonsa korkealle ja ottamaan vastaan haasteita ja vaativia tehtäviä. Heikon itsetunnon omaavalla on vaara jäädä alisuoriutujaksi tai tuntea itsensä keltovottomaksi. Hyvä itsetunto on myös riippumattomuutta muiden mielipiteistä. Ihminen ei koko ajan pohdi, mitä muut ajattelevat hänestä, hän ei ole huolestunut muiden hyväksynnästä, eikä pyri aina toimimaan tai ajattelemaan yleisen mielipiteen mukaan. Hän osaa kieltäytyä asioista, jotka eivät ole hänelle mielekkäitä ja osaa pitää omista päämääristään kiinni. Hyvä itsetunto ei kuitenkaan ole röyhkeyttä muita kohtaan tai itsessään pelkkien positiivisten puolten näkemistä. (Keltikangas-Järvinen 1998, 20,38.)

3.1.3 Elämystaidollinen ja toimintakokemuksellinen malli

Elämystaidollisten ja toimintakokemuksellisten päihdekasvatusmallien kantaviksi alueiksi nousevat nuorten ihmissuhteet ja tunneilmaisu. Ajatuksena on, että nuoret tarvitsevat merkittäviä ja toimivia ihmissuhteita kokeakseen elämänsä mielekkääksi. (Huoponen ym. 2001, 48.) Tunteiden ilmaisun ja niiden arvioimisen harjoittelu on hyödyllistä, sillä se kasvattaa empatiakykyä. Tunteiden ilmaiseminen aidosti ja niiden kohtaaminen voi kuitenkin olla monelle hankalaa. Suomalaisiahan ei ole perinteisesti opetettu ilmaisemaan tunteitaan avoimesti. Tunteita voidaan ilmaista sanattomasti tai sanallisesti, ilmein, elein, koskettamalla, tai vaikka äänensävyllä. Tunteiden kuvaamisen opettelu on hyödyllistä siksi, että ih-

miset oppisivat tuntemaan tunneasteikkonsa heikkoudet, vahvuudet ja ilmaisun syvyyden. Mitä avoimempi ihminen on tunteita ilmaistessaan, sitä helpompaa muiden on häntä arvioida. (Kalliopuska 1995, 74.)

Itsetunto on yhteydessä ihmisen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Hyvään itsetuntoon voidaan liittää piirteitä kuten: toisten huomioon ottamiskyky, toisten arvostaminen, empatiakyky sekä joustavuus omisissa kannanotoissaan ja mielipiteissään. Hyvä itsetunto siis helpottaa sosiaalista sopeutumista, mutta ei kuitenkaan ole sen tae. Hyvän itsetunnon omaavakaan nuori ei automaattisesti osaa oikeita ja hyväksyttäviä tapoja toimia, vaan hänen täytyy ne oppia. (Keltikangas-Järvinen 1998, 36-37.)

Elämystaidollinen malli pyrkii vahvistamaan itsetuntoa sekä nuoren kykyä arvostaa niin itseään kuin muitakin. Se pyrkii vahvistamaan myös nuoren kykyä sietää epäonnistumisia. Mallissa korostuvat positiivisen palautteen antaminen, tunteiden kuuntelu, kielteisten tunteiden rakentava ilmaisu ja ongelmanratkaisutaidot. (Huoponen ym. 2001, 49.)

Elämystaidollisessa ja toimintakokemuksellisessa mallissa päihteiden käyttöä uskotaan voivan ehkäistä vahvistamalla itsetuntoa, lisäämällä päätöksentekotaitoja, vähentämällä stressiä, parantamalla suoriutumista ja lisäämällä nuorten sensitiivisyyttä toisiaan kohtaan. Elämystoimintaa harjoitetaan kontrolloidussa oloissa, jolloin on tarkoitus saada aikaan tunteita, joiden purkamisella ja prosessoinnilla syntyy kokemuksia tunteiden rakentavasta käsittelystä ja ihmissuhdetaidoista. Tämän mallin toimivuudesta päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä ei ole näyttöä ja nuorten itsetunnon kohoaminen voi ilmetä myös odotusten vastaisella tavalla, kuten tytöillä seksuaalisen aktiivisuuden kasvuna. (Huoponen ym. 2001, 49-50.) Murrosikäisen itsetunnon on todettu useissa tutkimuksissa olevan suhteellisen pysyvä, vaikka suurimmat vaihtelut tapahtuvatkin murrosiän alkuvaiheessa noin 12- 14 vuoden iässä. Itsetunto vakiintuu vähitellen jo varhaisina kouluvuosina, eikä ole mitään mikä osoittaisi, että murrosikään liittyisi aina itseluottamuksen laskua. Niillä lapsilla, joilla on hyvä itsetunto lapsuudessa, on useimmiten hyvä itsetunto myös läpi murrosiän. (Keltikangas-Järvinen 1998, 33.)

3.1.4 Vuorovaikutuksellinen malli

Vuorovaikutuksellisen lähestymistavan malli on suunniteltu lähinnä kouluilla käytettäväksi. Siinä luodaan koko koulua koskeva ohjelma ja uskomuksena on, että laadukas koulu ja oppiminen vaikuttavat nuorten päihteiden käyttöön. Vuorovaikutus ilmenee koulussa työskentelevien ja sen ulkopuolisten, kuten vanhempien, yhteistyönä. Tärkeää mallissa on oppilaskeskeisyys, nuorten omien ajatusten ja ideoiden käyttäminen, nuorten asemaan asettuminen ja nuorten persoonallisuuden kunnioittaminen. (Huoponen ym. 2001, 50.) Vuorovaikutus viittaa kahteen eri asiaan. Toisaalta se tarkoittaa vuoronperään tapahtuvaa toimintaa ja toisaalta taas vaikutusta toisen ihmisen tunteisiin, käyttäytymiseen, ajatuksiin tai asenteisiin. Vuorovaikutus on jatkuvaa vastavuoroisuutta, jossa useampi osapuoli on samanaikaisesti aktiivisia toimijoita. Jos vain jollakin on mahdollisuus puhua ja vaikuttaa asioihin, ei voida puhua vuorovaikutuksesta. Keskenään vuorovaikutuksessa olevat henkilöt sekä puhuvat, kuuntelevat ja katselevat. (Silvennoinen 2004, 15.)

Vuorovaikutuksellisessa mallissa on tärkeää myös tuntea nuorten maailmaa ja elämäntilanteita sekä oppimisprosessissa on edettävä myönteisen palautteen kautta. Tämä malli peräänkuuluttaa yhteisöllisyyttä. Sen mukaan koulun päihdeopetusta ei pidetä irrallaan muusta yhteisöllisestä nuoriin kohdistuvasta terveyden edistämisestä ja ehkäisevästä päihdetyöstä. Mallin käyttämätön voimavara ovat muut nuorten kanssa tekemisissä olevat sidosryhmät. (Huoponen ym. 2001, 50.)

3.1.5 Prosessikeskeinen malli

Prosessikeskeisen toiminnan malli tarkoittaa nuorten ehkäisevään päihdetyöhön osallistumista toimintatutkimuksen ja kehittävän työntutkimuksen keinoin. Tätä mallia käytetään myös koulu yhteisöissä, jolloin tavoitteena on toimintaa palvelevan tiedon tuottaminen ja muutosten aikaansaaminen. Koko yhteisön on tarkoitus olla mukana ongelman määrittelyssä ja tavoitteiden asettamisessa. Prosessikeskeisessä toiminnan mallissa välitavoitteet erotetaan päämäärätavoitteista. Välitavoitteet voivat olla periaatteita, jotka liittyvät toimintaan, kuten osallistuminen, vuo-

ropuhelu, aktivointi, tietoiseksi tekeminen ja terveyden lukutaidon lisääminen. Tavoitteena on muutos, joka johtaa koko toimintayksikön eri osien muutokseen ja päämäärätavoitteeseen, nuorten päihteettömyyteen. Prosessimalli tarkoittaa muutosta myös sidosryhmien, kuten vanhempien toiminnassa ja tuen antamista muutokseen pyrkivälle toiminnalle. (Huoponen ym. 2001, 50-51.)

3.1.6 Omaan suoriutumiseen uskomisen malli

Omaan suoriutumiseen uskomisen malli tunnetaan myös itse uskomus ajattelun tapana. Tutkimukset osoittavat itse uskomuksen vahvistumisen ja terveyskäyttämisen muutoksen välillä olevan selvän yhteyden. Nuorten usko itseensä vaikuttaa heidän suoriutumiseensa ja selviytymiskykyynsä. Arvioimalla itseään he oppivat säätelemään toimintaansa, ajatuksiaan, motivaatiotaan ja tunteitaan paremmin. (Huoponen ym. 2001. 51.) Motivaatiolla tarkoitetaan ihmisen toimintaa ohjaavia ja sääteleviä voimia. Tällaisia voimia voivat olla biologiset - tai psyykkiset tarpeet, tunteet, persoonallisuuden piirteet, motiivit haluta jotakin tai sosiaaliset syyt. Motivaatiotekijät voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin. Sisäiset motivaatiotekijät liittyvät yksilön omiin tarpeisiin, tavoitteisiin ja odotuksiin. Ihmisten erilaiset tavoite- ja vaatimustasot toimivat käyttäytymistä ohjaavina voimina. Ulkoiset motivaatiotekijät liittyvät toisten ihmisten vaikutukseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Toisten ihmisten läsnäolo vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen ja suorituskykyyn. Ihmiset muokkaavat omaa käyttäytymistään, niin kuin he olettavat, että muut odottavat heidän käyttäytyvän. Omien motiivien ja tarpeiden tunnistaminen on todella tärkeää, koska se auttaa tekemään onnistuneita valintoja pidemmälläkin aikavälillä. (Ojala ym. 1993, 47-49.)

Omaan suoriutumiseen uskomisen mallin tavoitteena on tukea nuorten kehitystä ja suoriutumista saamalla heidät uskomaan itseensä ja tätä kautta tuottaa kokemuksia, jotka tähtäävät päihteettömyyteen. Vahvempi usko omaan suoriutumiseen saa nuoret valitsemaan haastavampia tehtäviä, pitämään niistä kiinni ja toteuttamaan ne menestyksekkäästi. Omaan suoriutumiseen uskomisen mallilla on yhtymäkoh-

tia myönteiseen ajatteluun sekä kykyyn ja haluun ratkaista ongelmia ilman päihteitä. Haittapuolena voi olla tosiasioiden kieltäminen. (Huoponen ym. 2001, 51-52.)

Cacciatore ym. kuvaavat kirjassaan *Kuinka tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa*, kahdeksan kohdan itsetuntomallin (itsetunnon peruskahdeksikko), jonka mukaan itsetunto rakentuu kahdeksasta keskeisestä elämänalueesta ja, siitä mikä on nuoren oma kokemus asioista. Itsetuntoa arvioidessa voidaan jokaista kohtaa tarkastella erikseen. Jos jokin perusosista on itsetuntomallin mukaan vajavainen, niin juuri sitä osaa voi ja pitäisikin vahvistaa. Ensimmäinen perusosa on henkilön näkemys omasta merkityksestään. Toinen osa on käsitys omasta kehosta ja seuraava taas oman reviirin rajoista. Neljäntenä on käsitys ympäristön turvallisuudesta ja sitten mielikuva sukupuoliroolista. Aiheisiin kuuluu myös käsitys omasta seksuaalisuudesta sekä käsitys aggressiosta. Viimeisenä itsetuntomallin osana on henkilön mielikuva hänen omasta elämänsäkaarestaan. (Cacciatore ym. 2008, 148-149.)

3.1.7 Normatiivisen uskomuksen malli

Normatiivisen uskomuksen päihdekasvatusmallissa nuorille vahvistetaan päihteiden käyttöön liittyvää sosiaalista kontrollia ja konservatiivisia normeja, käyttö ei ole hyväksyttävää. Mallissa pyritään korjaamaan nuorten uskomuksia ja virheellisiä käsityksiä päihteiden käytön yleisyydestä ja asenteista omassa ikäryhmässään. Vaativan mallista tekee se, että normatiivisuuden vaatimusten pitäisi näkyä myös ympäristössä, kuten opettajissa ja vanhemmissa. (Huoponen ym. 2001, 52-53.)

Normatiivisen mallin haittapuolena on, ettei se tue nuorten omaa ajattelua tai oivalluskykyä, eikä sisällä yksilön ja ympäristön vuorovaikutustilanteiden hallinnan opettelua. Ongelmallista on myös kavereiden todellinen vaikutus, parhaalla ystävällä on usein suurempi vaikutus kuin ikätovereilla yleensä ja päihteiden käytön yleisyysuskomukset istuvat tiukasti nuorten ajatuksissa. Uusien normien luominen on vaikeaa ja onnistuessaankin malli osoittaa paremmin nuorten tottelevaisuusasetta kuin asenteiden varsinaista muuttumista. (Huoponen ym. 2001, 53.)

3.2 Erilaisia ohjauksen lähestymistapoja päihdekasvatuksessa

3.2.1 Psykodynaaminen lähestymistapa ohjauksessa

Psykodynaamiset ohjausteoriat ovat saaneet vaikutteita Sigmund Freudin teorioista ja merkityksellisintä käytännön kannalta niissä onkin persoonallisuuden tiedostamattoman ja tiedostetun ajattelun tarkastelu. Käytännön näkökulmasta psykodynaamisen lähestymistavan teoria on ohjaajalle hyödyllinen erityisesti ohjattavan elämänhistorian ja tunne-elämän hahmottamisessa. Ohjaaja voi rohkaista ohjattavaa kiinnittämään huomiota tärkeiden ihmissuhteiden merkitykseen ja olla siinä tarkastelussa peilinä ohjattavalle ryhtymättä kuitenkaan psykoterapeutiksi. Ohjaajana toimivalle onkin suureksi avuksi oman lapsuuden ja nuoruuden sekä nykypäivän merkityksellisten ihmissuhteiden läpikäyminen ja niissä koettujen tunteiden tarkastelu. Omien kokemusten ja tunteiden käsittely auttaa ohjaajaa ymmärtämään ohjattavaa paremmin. (Lairio, Puukari 2001, 46-50.)

Ohjaajan olisi hyvä ymmärtää minän puolustusmekanismeja, koska ohjauksessa saattaa tulla eteen ristiriitatilanteita ja ohjaaja voi joutua myös sovittelijan rooliin. Puolustusmekanismien tunteminen auttaa ohjaajaa päättämään, mistä käyttäytymisessä saattaa olla kysymys. Ohjaajan on osattava olla vaikeissakin tilanteissa oikeudenmukainen ja tasapuolinen kaikkia ohjattavia kohtaan. Ohjaaja voi antaa ohjattavalle ymmärrystä ja myötätuntoa sopivasti, mutta rohkaiseminen omatoimisuuteen on tärkeä tehtävä. (Lairio ym. 2001, 50-52.)

3.2.2 Eksistentiaalis-humanistinen lähestymistapa ohjauksessa

Eksistentiaalis-humanistisessa lähestymistavassa on viitteitä Carl Rogersin asiakaskeskeisestä teoriasuuntauksesta 1950-luvulta. Sille on ominaista korostaa ihmisen vapautta ja vastuuta, sekä tukea hänen kasvuaan. Näin hän vähitellen oppii tunnistamaan omia mahdollisuuksiaan toimia. Erityisesti nuoren kasvun ja kehityksen tukemisen näkökulmasta eksistentiaalis-humanistista lähestymistapaa voidaan pitää tärkeänä. Ohjauksen lähtökohtana on, että jokainen ihminen on perus-

luonteeltaan hyvä sekä kykenevä itseymmärrykseen, ongelmanratkaisuun, päätöksentekoon, muutokseen ja kasvuun. Ohjaajan tehtävänä on toimia muutoksen edistäjänä ja tukea reflektointia. Muutoksen lähtökohtana nähdään ohjattavan tämänhetkisen kokemusmaailman reflektointi. Tässä lähestymistavassa on tärkeää, että ohjaaja ei tarjoa valmiita ratkaisuja, vaan tukee ohjattavaa pohtimaan itse erilaisia elämäntapoja ja niiden seurauksia. (Lairio ym. 2001, 46, 52-53, 56.)

Eksistentiaalis-humanistisessa lähestymistavassa korostetaan asiakaslähtöisyyttä sekä aitoutta ja empaattista ymmärrystä ohjattavan kokemusmaailmaa kohtaan. Aito ohjaaja ei saa kätkeytyä roolinsa taakse tai olla kohtelias totuudenmukaisuuden kustannuksella. Ohjaaja ei voi kuitenkaan käyttäytyä impulsiivisesti tai tuoda liiaksi omia näkemyksiään, ajatuksiaan tai tuntemuksiaan esille. Ohjaajan aitoudella luodaan edellytyksiä ohjattavan todellisten tunteiden ja ajatusten ilmaisulle. Avoimuus ja empaattisuus ovat ennen kaikkea asenteita ja pyrkimyksiä eläytyen tarkastella ja ymmärtää asioita ohjattavan näkökulmasta. Positiivinen suhtautuminen ohjattavaan tarkoittaa hänen arvostamistaan, kunnioittamistaan ja hyväksymistään (tietyissä rajoissa) riippumatta siitä, miten hän käyttäytyy tai ajattelee. Tavoitteena on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa ohjattava voi mahdollisimman vapaasti ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. (Lairio ym. 2001, 53.)

3.2.3 Konstruktivistinen lähestymistapa ohjauksessa

Konstruktivistisissa teorioissa korostetaan subjektiivutta ja yksilö nähdään aktiivisena oman todellisuutensa luojana. Lähestymistavan uranuurtajana voidaan pitää George Kellyä (1955). Teoriassa otetaan huomioon tunteiden merkitys yksilön tiedonmuodostuksessa. Usein konstruktivistisesti suuntautuneet ohjaajat korostavat ohjattavan elämäkokonaisuuden huomioon ottamista ohjausprosessissa. Tämä on perusteltua, jotta yksilön oman identiteetin muodostumista voidaan paremmin tukea aikana, jolloin yhteiskunnan ja kulttuurin antama tuki identiteetin muodostumiselle on hajaantunut. (Lairio ym. 2001, 47.)

Konstruktivistisen ohjaussuuntauksen mukaan ohjauksessa ei ole tärkeää ohjattavan käyttäytyminen, vaan se, millainen maailmankuva ja minäkäsitys ovat hänen käyttäytymisensä taustalla. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä todellisuudesta, siksi ei voidakaan lähteä siitä, että olisi olemassa vain yksi oikea, objektiivinen todellisuus. Toisaalta taas on pyrittävä löytämään yhteisiä kriteerejä ”parempien” ja ”huonompien” todellisuuksien erottamiseksi. Ihmiset elävät sosiaalisessa maailmassa, vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tästä lähtökohdasta katsoen onkin oleellista, että ohjauksessa keskitytään ohjattavan jokapäiväisiin kokemuksiin, mikä vaatii ohjaajalta herkkyyttä ohjattavan kontekstille ja kulttuurille. (Lairio ym. 2001, 57-58.)

Ohjaajan tulee tukea ohjattavia heidän oman käyttäytymisensä reflektointiin, sillä ajattelutavan muutoksen uskotaan johtavan myös käyttäytymisen muutokseen. Kieli on tärkeä merkitysten rakentamisen väline ja ohjattavan tapa kertoa omasta elämästään heijastaa hänen käsityksiään itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Ohjattavan minäkäsitys on ohjauksen ydin. Ohjauksen päämääränä on objektiivisen minäkäsityksen saavuttaminen, vaikka täysin objektiivisen minäkäsityksen saavuttaminen onkin mahdotonta. Ihminen tarkastelee itseään aina tietystä näkökulmasta, mutta tärkeänä pidetään sitä, että ohjattavat eivät näkisi itseään avuttomina uhreina vaan oman elämän hallintaan kykenevinä ihmisinä. Ohjaajalle tärkeitä piirteitä konstruktivistisessa ohjaustavassa ovat: kärsivällisyys, turhamaisuudesta luopuminen, nöyryys, toisten näkökulmien kuunteleminen, valmius myöntää tietämättömyytensä sekä luopuminen tarpeesta tulla ihailuksi ohjattavaa tietävämpänä ja taitavampana henkilönä. (Lairio ym. 2001, 58- 60.)

3.2.4 Ratkaisukeskeinen lähestymistapa ohjauksessa

Ratkaisukeskeisen ohjauksen lähestymistapa korostaa yksilön omia voimavaroja ja mahdollisuuksia ratkaista ongelmat ja se on tulevaisuuteen suuntautunut. Tässä lähestymistavassa otetaan huomioon ongelman eri osapuolet ja ongelmien ratkaisu sijoitetaan laajempaan kontekstiin. Tärkeää on asiakaskeskeisyys ja positiivinen ajattelu. Työskentely keskittyy tavoitteisiin ja ratkaisuihin, suuntaa toimintaa ja

ajattelua tulevaisuuteen sekä luottaa ohjattavan voimavaroihin, kykyihin ja luovuuteen löytää omat ratkaisut ongelmiinsa. Ratkaisukeskeisessä työskentelymallissa ongelmia lähestytään pyrkimällä muuttamaan ohjattavan käyttäytymistä. Lähestymistavalle on olennaista tehdä sitä mikä toimii, joten työskentelymalli kehittyy näin ollen kokoajan. Pienten muutosten tapahtumisella ohjattavan käyttäytymisessä tai ajattelussa uskotaan olevan suuri merkitys, sillä muutos yhdessä asiassa voi saada muutoksia aikaan myös muilla alueilla. (Lairio ym. 2001, 47, 60-61.)

Positiivisen ajattelun ja omiin voimavaroihin luottamisen uskotaan edistävän ohjattavan itsehallintaa ja itseluottamusta sekä omien kykyjen ja taitojen löytämistä. Niiden voidaan olettaa edistävän myös myönteisten uskomusten syntymistä ja myönteisen minäkuvan kehittymistä. Ratkaisukeskeisessä ohjauksessa ei olla kiinnostuneita niinkään siitä, kuinka ongelma on syntynyt, vaan keskitytään siihen kuinka ongelmaan voidaan löytää ratkaisu. Ohjattavan kanssa voidaan tehdä tavoitteita niiden asioiden muuttamisen suhteen, joiden hän ilmaisee haluavan olla toisin. Ratkaisukeskeistä ohjausta on kritisoitu siitä, että se keskittyy liikaa käyttäytymiseen, unohtaen tunteet ja niiden käsittelyn. (Lairio ym. 2001, 61- 64.)

3.3 Päihdekasvatus meidän toiminnassamme

Toimintamme tarkoituksena on pohtia sosiaalsiin ongelmiin ratkaisuja sosiaalipedagogisin keinoin. Haluamme edistää meidän päihdekasvatukseen osallistuvien nuorten hyvinvointia ja toteuttaa ennaltaehkäisevää päihdetyötä opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden keinoin. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta ovat kriittistä suhteessa vallitseviin yhteiskunnallisiin oloihin. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja työtavoissa korostuvat muun muassa osallisuus, arkilähtöisyys, dialogisuus, toiminnallisuus ja elämyksellisyys. Oleellista on saada ihmiset tiedostamaan muutoksen mahdollisuudet omassa arjessaan. Tärkeää on myös luoda toimiva vuorovaikutus suhde ohjaajan ja ohjattavan välille. (Ranne, Rouhiainen-Valo, Ruusunen, Sankari 2005, 16-17.)

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa päihdekasvatuksessa tarkoittaa sitä, että on lähdettävä tutkimaan sisältäpäin sitä todellisuutta, joka nuoren toimintaa ohjaa ja sitoo, laiminlyömättä kuitenkaan ohjaajan omaa vastuuta herättää nuoren tietoisuutta tässä prosessissa. Tässä lähestymistavassa on kaksi hieman erilaista sosiaalipedagogista näkökulmaa. Ensimmäinen on yksilökeskeinen ja maltillinen lähestymistapa, jossa korostuu nuoren ymmärtäminen hänen omasta prosessistaan ja todellisuudestaan käsin. Silloin halutaan välttää mahdollisimman pitkälle pakotteiden asettamista ja vallankäyttöä. Toinen lähestymistapa on yhteisöllinen, toisin sanoen vastuuttava päihdekasvatuksen lähestymistapa. Tässä keskeisenä mahdollisuutena nähdään yhteisöllisen identiteetin vahvistaminen ja siten yhteisön velvoitteisiin sitoutuminen. (Mönkkönen 1999, 42- 43.)

Osallisuus kuuluu tärkeänä osana sosiaalipedagogiseen viitekehykseen ja sillä tarkoitetaan, että ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin. Osallistaminen on ihmisten mukaan ottamista toimintaan, heidän tarpeiden huomioimista ja tunnetta että he voivat olla osa jotakin suurempaa. Oman elämäkokemuksen ja hallinnan lisääntymisestä käytetään muun muassa sosiaalipedagogiikassa käsitettä valtaistuminen eli empowerment. (Ranne ym. 2005, 42-43.) Nuorten osallistaminen tekee heidät tietoisiksi omista mahdollisuuksistaan tehdä valintoja, jotka vaikuttavat tulevaisuuteen. Heillä on mahdollisuus valita missä tai kenen kanssa vapaa-aikaansa viettävät ja mitä he tekevät, me tarjoamme erilaisia näkökulmia valinnoille. Osallisuuden edistämiseksi käytämme päihdekasvatuksessa vuorovaikutuksellisia keskusteluita, roolileikkejä ja nuorten elämäntilannetta läheisesti koskevia esimerkkejä tarinoiden pohjana. Haluamme lähteä nuorten tarpeista ja puhua ongelmista mahdollisimman heitä lähellä olevalla tasolla.

Jaatisen tutkimuksessa esille tullessiin nuorten käsityksiin ja asenteisiin haluamme ottaa kantaa työskennellessämme Mäntyharjun nuorisoryhmän kanssa. Haluamme keskustella nuorten kanssa siitä, että alkoholilla on negatiivisia vaikutuksia käyttäytymiseen ja terveyteen myös pieninä määrinä käytettynä. Haluamme tuoda esiin alkoholin negatiivisia vaikutuksia, koska nuoret eivät välttämättä ymmärrä, minkä riskin he humaltuessaan ottavat. Nuoret eivät myöskään välttämättä pysty käsitte-

lemään seurauksia, joita mahdollisesti tulee päihteidenkäytön yhteydessä. Toivomme onnistuvamme purkamaan sellaisia mielikuvia, että kaikki nuoret juovat tai heidän pitäisi juoda alkoholia tunteakseen kuuluvansa johonkin ryhmään. Haluamme pohtia yhdessä nuorten kanssa perjantai- ja lauantai-iltoihin vaihtoehtoista tekemistä, joka olisi mielekkäämpää kuin päihteiden käyttö.

Haluamme että nuoret tuntevat olevansa osallisina opinnäytetyömme toiminnalliseen osuuteen toteuttaessamme ja suunnitellessamme sitä. Pyrimme osallistamaan nuoria kannustamalla heitä keskusteluun yhdessä ja aktivoimalla heitä erilaisilla kysymyksillä ja aihepiireillä. Haluamme nuorten itse pohdiskelevan teemoja, joita käymme eri toimintakerroilla läpi. Toivomme, että nuorille jää mieleen asioita ja tilanteita, joita he voivat ehkä hyödyntää omassa elämässään vastaantulevissa tilanteissa. Pyrimme ottamaan toiminnassamme huomioon nuorten toiveita, siinä määrin kun se on mahdollista. Emme suunnittele täysin valmista runkoa toimintakerroille, jotta toimintaa olisi vielä mahdollista tarpeen mukaan muokata. Osallisuus näkyy opinnäytetyössämme myös joka kerta kerättävän palautteen muodossa.

Meidän päihdekasvatuksessamme sovellamme piirteitä useasta eri päihdekasvatusmallista, joita jatkossa esittelemme. Pyrimme yhdistämään meidän mielestämme useiden eri mallien parhaat ominaisuudet yhdeksi toimivaksi kokonaisuudeksi. Psykososiaalisen päihdekasvatusmallin mukaan vuorovaikutuksellisten roolileikkien uskotaan voivan vahvistaa nuorten päätöksen tekokykyä ja antamaan eväitä sosiaalisen paineen vastustamiseen, myös me uskomme nuorten hyötyvän tästä menetelmästä. Käytämme paljon toiminnallisia harjoituksia nuorten kanssa, joita myös psykososiaalinen päihdekasvatusmalli suosii.

Elämystaidollisesta ja toimintakokemuksellisesta päihdekasvatusmallista haluamme soveltaa nuorten ihmissuhteisiin ja tunneilmaisuun liittyviä aiheita. Harjoitteet, joita nuorten kanssa käymme läpi, on yritetty tehdä nuoria lähellä oleviin elinympäristöihin ja elämäntilanteisiin. Haluamme, että nuoret joutuvat laittamaan itsensä myös muiden henkilöiden asemaan ja tätä kautta pohtimaan millaisia tunteita päihteiden käyttö heissä herättää ja millä tavoin he asian voisivat ottaa puheeksi erilaisissa tilanteissa. Meidän mielestämme tärkeitä taitoja on osata vastus-

taa kaveripiirin painetta ja tietää oikeutensa kieltäytyä sellaisista asioista joita ei koe itselleen miellyttäväksi, näitä taitoja haluaisimmekin välittää nuorille. Haluamme myös korjata nuorilla usein olevaa virheellistä mielikuvaa siitä, että kaikki muutkin käyttävät päihteitä. Tähän otamme vaikutteita tiedonjakomallista ja normatiivisen uskomuksen päihdekasvatusmallista. Tutustuimme yhdessä faktatietoon päihteidenkäytön yleisyydestä ja muun muassa erityisesti nuoria koskevista terveysriskeistä. Todellisuudessa nuoret saattavat keskuudessaan liioitella omaa päihteidenkäyttöään ja ruokkia tätä kuvaa, että kaikki käyttäisivät alkoholia tai polttaisivat tupakkaa.

Otamme meidän päihdekasvatukseen ja sen ohjaamiseen ideoita erilaisista ohjauksen lähestymistavoista. Psykodynaamisessa ohjauksen lähestymistavassa mieles-tämme tärkeitä asioita ovat nuorten tunne-elämän huomioiminen ja tärkeiden ih-missuhteiden sekä vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen ja niissä toimiminen. Haluamme tukea nuoria tunne-ilmiasussaan ja rohkaista heitä tuomaan mielipitei-tään muiden kuuluville. Eksistentiaalis-humanistisen ohjaustavan mukaan haluamme korostaa nuorten vapautta tehdä valintoja oman elämänsä suhteen sekä vas-tuunottoa. Haluamme tukea nuoria alkoholittomaan elämäntapaan, miettimällä sille yhdessä vaihtoehtoja. Emme myöskään aio tarjota nuorille valmiita vastauk-sia askarruttaviin aiheisiin vaan yritämme virittää keskustelua nuorten välille, ky-symällä miksi ja miten kysymyksiä. Toivomme, että nuoret oppisivat kyseenalais-tamaan asioita, joista he kuulevat, näkevät tai lukevat päivittäin. Tämän ohjausta-van mukaan onkin tärkeää olla aidosti kiinnostunut nuorista ja heille tärkeistä asi-oista. Toivomme, että aito kiinnostuksemme nuorten näkemyksiä ja kokemuksia kohtaan välittyisikin heille. Eksistentiaalis-humanistisen ohjaustavan lailla, py-rimme suhtautumaan nuoriin kunnioittavasti ja luomaan avointa ja turvallista il-mapiiriä, jossa kaikilla olisi mahdollisuus keskustella asioista positiivisella mielel-lä.

Konstruktivistisesta ohjaustavasta haluamme tuoda meidän ohjauksemme yksilön oman aktiivisuuden korostamista sekä rohkaisemista omien päätöksien tekemiseen ja niissä pysymiseen. Haluamme ymmärtää nuoren elinympäristöä ja sen vaikutus-ta nuoriin. Pyrimme keskittymään aiheisiin, jotka ovat nuorten elämässä pinnalla

ja miettimään mitkä ovat hyviä ja mitkä huonompia asioita hyvän itsetunnon tukemisen kannalta. Aioimme kyseenalaistaa sopivassa määrin nuorten ajanviettopoja ja toivottavasti saada heitä itse miettimään käyttäytymistään eri tilanteissa. Jos saamme nuoret ymmärtämään päihteiden haittoja ja vaaroja, niin on mahdollisuus, että jokin heidän käyttäytymisensäkin muuttuu. Uskomme, että myös me voimme oppia asioita nuorilta, kun kuuntelemme heidän näkökulmia asioihin. Ratkaisukeskeisessä ohjauksen lähestymistavassa pidimme siitä, että se suuntautuu vahvasti tulevaisuuteen. Aiommekin käydä nuorten kanssa läpi tulevaisuuteen vaikuttavia valintoja ja sitä, millaisia asioita he toivovat tulevaisuudelta. Kuten tässä ohjausmallissa, me yritämme toimia niin, että jos huomaamme jonkin harjoitteen epäonnistuvan tai että se ei muuten toimi, pyrimme vaihtamaan sen toiseen mielekkäämpään tai siirtymään seuraavaan toimintaan.

4 TOIMINTA

4.1 Toiminnan tarve ja tavoitteet

Opinnäytetyön aiheen valikoitua kävimme keskustelua Mäntyharjun nuorisotoimen väen sekä poliisin kanssa, jotta saisimme selville heidän näkemyksensä Mäntyharjun nuorten päihteidenkäytön tilasta. Tarvetta päihdekasvatukselle molempien tahojen mielestä ehdottomasti oli, sillä valistusta tärkeästä aiheesta ei koskaan voi olla liikaa ja Mäntyharjussa sitä on ollut jopa liian vähän.

Ylikonstaapeli Kaarlo Häkkinen Mäntyharjun poliisista kertoi, että juomista Mäntyharjussa, kuten muuallakin, on tapahtunut aina, nykyään se vain on näkyvämpää. Nuorille ei juuri ole paikkoja missä viettää aikaa ja siksi he istuvat porukoissa esimerkiksi puistoissa. Häkkisen mukaan juomisessa on tapahtunut myös kulttuurinen muutos ja asenteet ovat muuttuneet sallivampaan suuntaan, juominen viikonloppuisin tuntuu olevan normaalimpaa kuin juomatta oleminen. (Häkkinen, Kaarlo, ylikonstaapeli, Mäntyharjun poliisilaitos, 4.6.2008. Henkilökohtainen tiedonanto.)

Ylikonstaapeli Häkkinen kertoi, että tilastollisia muutoksia heillä ei ole ilmennyt nuorten juomisen suhteen, mutta hän arveli kuitenkin, että juominen ei ole ainaakaan vähentynyt. Erityisesti tyttöjen juomisen Häkkinen mainitsi lisääntyneen katukuvassa. Huumeet ovat Häkkisen mukaan myös saapuneet pienen paikkakunnan riesaksi ja kokeilijajoukkoa niillä on enemmän kuin aiemmin. (Häkkinen 2008)

Erityisesti viime kesän 2007 Häkkinen kertoi olleen ongelmallinen. Nuorten juominen näkyi selvästi ja työllisti myös poliisia. Häkkinen sanoi olevan ikävää, että poliisille kontakteja nuorten vuoksi tulee yleensä vasta silloin, kun jotain ikävää on jo sattunut. Hän painottikin ennaltaehkäisevän päihdetyön merkitystä esimerkiksi kouluissa sekä vanhempien taholta. Häkkisen mukaan vanhemmilla, koululla sekä kavereilla pitäisi kaikilla olla yhteinen huoli nuortemme juomisesta ja jokaisen tulisi ottaa osansa vastuusta. Etenkin kaveripiirillä Häkkinen näki olevan merkitystä. Sosiaalinen paine kaveriporukoissa voi olla toisinaan kovakin ja juuri kavereilta terveet asenteet tarttuisivat parhaiten. (Häkkinen 2008)

Mäntyharjun kouluissa päihdevalistusta on annettu yleisen opetussuunnitelman mukaisesti. Mäntyharjun kunnan nuorisotoimi on myös omalta osaltaan antanut valistusta nuorisotalolla käyville nuorille. Yhdessä nuorten kanssa työntekijät ovat muun muassa tehneet tieto isku- julisteita nuorisotalon seinälle alkoholista, tupakasta ja huumeista sekä niiden vaaroista. Tähän valistukseen ovat päässeet osalliseksi ne nuoret, jotka ovat nuorisotalolle kyseisenä iltana sattuneet, eli valistusta ei voi pitää järin kattavana. (Väisänen, Antti, nuorisotyöntekijä, Mäntyharjun kunnan nuorisotoimi 1.5.2008. Henkilökohtainen tiedonanto.)

Asetimme jokaiselle toimintakerralle omat tavoitteensa. Tavoitteita oli osittain vaikeakin suunnitella etukäteen nuoria tuntematta, sillä kohdejoukko osittain kuitenkin määrittää tavoitteet.

Ensimmäisen kerran tavoitteenamme oli tutustua nuoriin sekä kartoittaa heidän päihdetottumuksiaan esittämiemme kysymysten avulla. Tämän avulla meidän oli helpompi suunnitella muiden kertojen toiminta nuorten lähtötasoa vastaavammaksi. Toisen kerran tavoitteenamme oli yhdessä nuorten kanssa löytää toimintamalle-

ja erilaisiin tilanteisiin käytännön harjoitusten avulla. Toisen kerran Alias- pelin sananselityksellä oli myös tiedollinen tavoite. Viimeisen kerran tarkoituksena oli saada nuoret löytämään vaihtoehtoja juomiselle sekä lisätä heidän tietouttaan päihteiden riskeistä.

4.2 Toiminnan kohdejoukko

Toimintamme kohderyhmäksi valikoitui oman kiinnostuksemme sekä toiminnan tarpeen mukaan nuoret. Olemme molemmat työskennelleet nuorten parissa ja kokeneet sen omaksi alaksemme. Mäntyharjun nuorisotoimen edustajien toiveena oli yläasteikäisille suunnattu toiminta, koska suurin osa heidän toimintaansa osallistuvista nuorista on juuri yläasteikäisiä. Usein juuri yläasteikäisenä päihteet tulevatkin mukaan kuvioihin ja tietous niistä on tarpeen.

Nuorisotoimen meille valmiiksi kasaamaan ryhmään kuului viisi poikaa ja neljä tyttöä. Ryhmän nuorisotoimi kasasi lähes viikoittain nuorisotalolla käyvistä nuorista. Nuoret olivat 7-9. luokkalaisia.

Esitimme etukäteen toiveen, että saisimme ryhmäämme molempien sukupuolten edustajia. Näin saimme laajemman kuvan nuorten päihteidenkäytöstä ja siitä onko sukupuolella vaikutusta. Pojilla ja tytöillä voi olla esimerkiksi erityistä juomiseen ja vaihteleehan varmasti juodun juoman määräkin. Toivoimme sekaryhmän myös herättävän keskustelua esimerkiksi siitä, miten toinen sukupuoli näkee toisen humalassa.

4.3 Toiminnan suunnittelu

Päätimme heti alussa suunnitella toiminnan kolmelle päivälle, sillä yhdelle päivälle asiaa olisi kertynyt liian paljon. Kolmelle päivälle jaettuna saimme myös teemoitettua toimintaamme.

Ensimmäisen kerran teemaksi muotoutui lähinnä nuoriin tutustuminen sekä yhteisen sävelen löytäminen heidän kanssa. Ensimmäisellä kerralla suunnittelimme myös kartoittavamme nuorten päihteidenkäyttöä sekä tietämystään. Toisella toimintakerralla suunnittelimme käyvämme läpi päihteiden vaikutusta ihmissuhteisiin ja käyttäytymiseen muun muassa roolileikkien keinoin. Toiminnallisilla näytelmillä suunnittelimme nuorten löytävän erilaisia toimintamalleja päihteidenkäyttöön liittyviin ongelmatilanteisiin. Viimeisen kerran teemana oli päihteettömyys sekä kohtuukäyttö. Suunnittelimme käyvämme nuorten kanssa yhdessä läpi vaihtoehtoja juomiselle esimerkiksi kavereiden kanssa. Juomisen vaikutuksia tulevaan suunnittelimme myös käyvämme läpi.

Ennen toimintaamme Mäntyharjussa olimme sähköpostitse sekä puhelimitse useaan otteeseen yhteydessä nuorisotoimen edustajien kanssa. Lähinnä postien välityksellä sovimme aikatauluja sekä kerroimme suunnitelmamme edistymisestä. Tätä kautta saimme nuorisotoimelta tietoa myös toimintaamme osallistuvista nuorista.

Toimintaamme varten saimme nuorisotoimelta luvan käyttää nuorisotalo Kompan tiloja Mäntyharjun keskustassa. Muutama viikko ennen päihdekasvatustamme kävimme tutustumassa tiloihin, jotta osaisimme mukauttaa toimintojamme tilojen mukaisiksi.

4.4 Toiminnan toteutus

Päihdekasvatuksemme tapahtui Mäntyharjussa kolmena päivänä toukokuussa 2008. Kasvatuksen olimme jakaneet kolmelle päivälle viikon sisään, jotta saisimme sisällytettyä mahdollisimman paljon asiaa toimintaamme yhden kerran olematta kuitenkaan liian raskas.

Toiminta tapahtui nuorisotalo Kompan tiloissa. Käytössämme oli keittiö, pieni huone tiivistä keskustelua varten sekä isompi sali toiminnallisempaa tekemistä varten.

4.4.1 Ensimmäinen toimintakerta

Ensimmäinen toimintakertamme oli 5.5.2008 kello 14.30 alkaen. Ensimmäisellä kerralla tavoitteenamme oli tutustua nuoriin ja kartoittaa heidän päihdetietämystään sekä käyttötottumuksiaan. Paikalle saapui kaikki yhdeksän (9) nuorta. Nuoret saapuivat toimintakerralle suoraan koulusta kukin omia aikojaan, osa jo jälkeen kahden ja osa vasta hieman jälkeen puoli kolmen.

Aloitimme toimintamme kahvittelulla kun kaikki nuoret olivat saapuneet. Kasasimme nuoret kahvikuppeineen yhteen pieneen huoneeseen sohville istumaan. Pienemmässä tilassa alkuun hieman rauhattomat nuoret olivat helpommin kontrolloitavissa ja saimme heihin kaikkiin katsekontaktin. Esittelimme aluksi itsemme ja kerroimme mistä opinnäytetyössämme ja toiminnassa on kyse. Teimme nuorille selväksi, että käydyt keskustelut ovat luottamuksellisia ja vaikka opinnäytetyössämme raportoimme toiminnan, ei nuorten nimet tule missään vaiheessa esille.

Nuoret halusivat varmistua, että vanhemmille ei mene tieto heidän kertomistaan asioista.

Nuoret esittelivät itsensä kertomalla nimensä ja ikänsä. Nuoret olivat kiinnostuneita sosionomin ammatista ja siitä mitä me teemme työksemme. Nuoret halusivat tietää myös meidän suhtautumisestamme päihteisiin ja kerroimme lyhyesti kantamme, jotta keskustelu ei siirtyisi liiaksi meihin, vaan pysyisi nuorissa.

Ensimmäiselle kerralle olimme valinneet alkuun leikin, jotta saisimme nuoret toimimaan yhdessä ryhmänä. Leikkinä oli Mafioso-leikki (katso liite 1). Nuoret pitivät leikistä, jopa niinkin paljon, että leikimme sen kahteen otteeseen. Leikkivälintamme tosin herätti nuorissa ihmetystä, koska leikki ei liittynyt millään tavalla päihteisiin. Tämä ei ollut tarkoituskaan, sillä halusimme vain saada nuoret rentoutumaan ja vapautumaan seurassamme. Halusimme nuorten myös huomaavan, että emme tulleet saarnaamaan päihteistä, vaan toimintakerroilla toiminta tulisi olemaan vapaamuotoista ja mukavaa yhdessäoloa.

Jokaisen kerran tavoitteenamme oli tukea nuorten itsetuntoa ja saada heidät tuntemaan tulewansa kuulluiksi. Tähän pyrimme kannustamalla nuoria ilmaisemaan mielipiteensä ja kyselemällä tarkentavia kysymyksiä heidän kertomistaan asioista. Halusimme nuorten huomaavan, että kaikkien mielipiteet ovat toivottuja ja sallittuja, ilman että he pelkäisivät sanovansa jotain pahaa tai väärää. Itsetunnon tukemiseksi halusimme vahvistaa nuorten uskoa siihen, että heillä on oikeus eriäviin mielipiteisiin ja oikeus kieltäytyä siitä mistä haluavat. Toivoimme keskustelujen antavan nuorille itsevarmuutta ja uskoa siihen, että he voivat vaikuttaa omaa elämänsä koskeviin asioihin ja päätöksentekoon.

Leikin jälkeen kävimme meidän esittämiemme kysymysten pohjalta keskustelua nuorten päihdetottumuksista. Kysymykset koskivat käytön määrää, paljonko nuoret juovat ja kuinka usein. Kysyimme myös mistä he alkoholia ja saavat ja millaisissa tilanteissa käyttävät. Pyysimme nuoria myös antamaan arvion omasta päihteidenkäytöstään: käyttävätkö he mielestään paljon vai vähän ja mikä on kohtuukäyttöä. Keskustelun tarkoituksena oli kartoittaa nuorten tietämystä ja käyttötottumuksia päihteistä. Nuoret saivat kertoa sen verran kuin halusivat, mutta yllättävän moni intoutui kertomaan yksityiskohtaisestikin juomisestaan ja tekemisistään. Heti keskustelun alussa eräs pojista totesi:

”Kun mä juon musta tulee Batman.”

Emme käsitelleet lausahdusta siinä tilanteessa enempää. Jälkeenpäin jäimme kuitenkin pohtimaan mitä poika lauseellaan tarkoitti. Mietimme tarkoittiko poika tulewansa voittamattomaksi kuten Batman vai kokiko hän saavansa suojakseen naamion ja muuttuvansa toiseksi ihmiseksi. Tämä lausahdus jäi mieliimme niin vahvasti, että se tuntui luonnolliselta valinnalta opinnäytetyömme nimeksi.

Nuorista viisi kertoi polttavansa säännöllisesti, noin 10- 13 tupakkaa päivässä. Tupakkaa he saivat kotoa vanhemmilta, sisaruksilta tai täysi-ikäisiltä kavereilta. Kaikilla polttajista ei kuitenkaan ollut vanhempien lupaa tupakointiin.

Kertomansa mukaan nuorista kahdeksan käytti alkoholia joka tai joka toinen viikonloppu. Nuorista muutama kertoi myös, että toisinaan juovat viikonloppuna sekä perjantai- että lauantai-iltana. Nuoret kertoivat saavansa alkoholia vanhemmilta sisaruksilta, kavereilta tai joku täysi-ikäinen henkilö haki heille alkoholia heidän pyytäessä. Eräs nuorista kertoi ottaneensa alkoholia kotoaan vanhempien huomaamatta. Juodessaan nuoret tavoittelivat humalatilaa. Juodessaan nuoret kertoivat nauttivansa illassa noin 12 pulloa keskiolutta tai 0.7 litran pullon kirkasta viinaa. Meidän mielestämme määrät olivat huolestuttavan suuria, mutta nuoret eivät olleet huolissaan vaan kuvailivat määrää normaaliksi.

Nuoret eivät olleet huolissaan myöskään humalakäyttäytymisestään. He kertoivat muistavansa illan tapahtumat pääpiirteittäin, vaikka olisivat juoneet suuriakin määriä alkoholia. Toisinaan muisti saattoi kuitenkin hieman pätkiä. Koulussa tieto esimerkiksi viikonloppujen tapahtumista leviää nopeasti, mutta nuorten puheista välittyi, että se ei heitä häiritse.

”Koulussa ehkä tulee mietittyä mitä tuli tehtyä.. mutta ei silti hävetä.”

Toimintaamme osallistuneet nuoret olivat jo entuudestaan keskenään tuttuja samasta koulusta ja osa kuului samaan kaveripiiriin. He olivat nähneet toisiaan usein alkoholin vaikutuksen alaisena ja tiesivät paljon toistensa tekemisistä. Kaikki nuoret olivat sitä mieltä, että alkoholia nautitaan lähinnä kaveriporukassa.

”Mitä muutakaan sitä kavereitten kanssa tekis? Itkseen juominen ois ihan tylsää.”

Toimintaamme osallistuneista nuorista yksi nuori kertoi, ettei käytä alkoholia juuri ollenkaan. Hän vietti kuitenkin aikaa sellaisten nuorten kanssa, jotka käyttivät alkoholia, eikä kokenut sitä ongelmaksi. Nuori kertoi, ettei ollut kokenut painostusta muiden nuorten taholta. Ryhmässämme olleet alkoholia käyttävät nuoret olivat yksimielisiä siitä, että kavereiden juomattomuus ei ole este kuulua kaveripiiriin.

Kysyimme nuorilta myös heidän mielipidettään huumeista. Kaikki kertoivat suhtautuvansa huumeisiin kielteisesti, koska he mielsivät huumeet vaarallisiksi. Kuukaan nuorista ei ollut kokeillut huumeita ja yksi nuorista totesi, ettei tarvitse huumeita saadakseen päänsä sekaisin. Kysyimme huumeiden vaaroista ja siitä miksi huumeet mielletään vaarallisiksi, mutta alkoholi ei. Ryhmämme nuoret eivät mielestään tietäneet huumeiden haittavaikutuksista niin paljon kuin alkoholin. He sanoivat kaipaavansa enemmän huumevalistusta esimerkiksi koulun terveystiedon tunneille. Vain yhdelle toimintaamme osallistuneista nuorista oli tarjottu huumeita, hän oli kieltäytynyt.

Ensimmäisen kerran viimeiseksi ohjelmaksi valitsimme leikkimielisen päihdetietovisan (katso liite 2). Visassa kyselimme yksityiskohtaisia ja tarkempia tietoja tupakan ja alkoholin haitoista. Jaoimme kaikille omat vastauslomakkeet, joihin he vastauksensa merkkasivat. Kaikkien kysymysten jälkeen kävimme yhdessä läpi oikeat vastaukset keskustellen haitoista. Ajatuksena ei ollut, että kysymykset olisivat helppoja, vaan tarkoituksena oli saada nuoret huomaamaan, että haittavaikutukset ovat yleensä ajateltua suurempia. Osaan kysymyksistä nuoret arvasivat tai tiesivät oikean vastauksen. Kysymyksissä, joissa he olivat vastanneet väärin, oli haittavaikutusta aliarvioitu.

Toimintakerran lopuksi keräsimme nuorilta suullisen palautteen ja kysyimme mitä he toivovat tulevilta kerroilta. Nuoret olivat hyvillään, että ilmapiiri oli rento eikä ohjaajien eli meidän asenteemme ollut saarnaava. Nuorten mielestä toiminta oli ollut kivaa ja he lupasivat tulla myös seuraavalle kerralle. Yksi poika harmitteli, ettei pääse silloin tulemaan, mutta sanoi kuitenkin tulevansa viimeiselle kerralle. Jatkossa nuoret toivoivat enemmän välipalaa ja yhtä rentoa meininkiä kuin ensimmäiselläkin kerralla.

4.4.2 Toinen toimintakerta

Toinen toimintakerta oli 8.5. ja toiminta alkoi kello 14.30 kuten ensimmäiselläkin kerralla. Toisella kerralla toimintamme punaisena lankana olivat roolit sekä ihmis-

suhteet. Toimintakerralle saapui kahdeksan (8) nuorta. Poissa oli siis yksi nuori, joka ilmoittikin poissaolonsa jo edellisellä kerralla. Nuoret tulivat jälleen suoraan koulusta kukin omia aikojaan. Muutamat nuorista pelasivat biljardia sillä välin kun odottelimme kaikkia paikalle.

Tälle kerralle olimme varanneet enemmän välipalaa nuorten toiveiden mukaisesti. Teimme nuorille voileivät jo valmiiksi, jotta siihen ei kuluisi suotta aikaa. Kahvitelun aikana vaihdoimme yleiset kuulumiset.

Varsinaisen toiminnan aloitimme jälleen leikillä, jotta toiminnan rakenne olisi kaikilla kerroilla samanlainen. Tällä kertaa leikki kuitenkin liittyi toimintamme aiheeseen ja oli pelin muodossa. Olimme tehneet nuoria varten Päihdekasvatus-Aliaksen eli oman versiomme tutusta Alias – sananselityspelistä (katso liite 3). Jokaiselle nuorelle jaettiin yksi selityskortti, jossa oli kolme sanaa selitettäväksi. Sanat liittyivät joko päihteisiin tai nuoruuteen muuten vain. Nuoret selittivät sanoja innokkaasti jokainen vuorollaan. Sanat olivat sopivan vaikeita ja mielekkäitä selittää. Kaikkein hankalimmissa sanoissa nuoret auttoivat toisiaan selittämisessä. Kaikki saivat arvata oikeita vastauksia ja ensimmäinen oikein arvannut sai pisteen. Nuoret saivat itse laskea omat pisteensä, mutta voittajaa ei millään tavalla valittu. Toivoimme päihdekasvatus Aliaksen orientoivan nuoria aiheeseen ja luovan hyvälle vuorovaikutukselle avointa keskusteluyhteyttä nuorten välillä.

Olimme keksineet nuorille valmiiksi kolme tarinaa (katso liite 4), jotka liittyivät alkoholinkäyttöön ja voisivat tapahtua todellisessa elämässä. Luimme nuorille tarinan kerrallaan ääneen ja esitimme muutamia kysymyksiä tarinasta. Nuorten tehtävänä oli yhdessä keksiä ohjeita tarinoiden henkilöille ja miettiä erilaisia valintoja sekä niiden seurauksia. Halusimme herättää tarinoilla nuoria miettimään kuinka alkoholi vaikuttaa arviointi ja päätöksenteko kykyyn. Toivoimme, että nuoret huomaavat alkoholin vaikutuksen erilaisten estojen vähenemiseen ja sitä kautta jälkeenpäin ehkä kaduttavienkin valintojen tekemiseen. Halusimme muistuttaa nuoria, että humalassa ei usein tule ajateltua tekojen seurauksia ja kuinka ikäviltä tapahtumilta voisi välttyä juomatta olemisella tai juomista rajoittamalla. Toi-

voimme myös, että nuoret ymmärtäisivät oman vastuun valinnoistaan ja siitä, mitä he päättävät juoda tai olla juomatta.

Ensimmäinen tarina käsitteli Lissun ja Tompan kotibile - iltaa, joka päättyi suojaamattomaan seksiin humalassa. Nuoret ohjeistivat tarinan henkilöitä olemaan juomatta kokonaan sekä muistamaan ehkäisyn. Ehkäisystä puhuttaessa nuoret viisaasti pohtivat ehkäisyn olevan sekä tyttöjen että poikien vastuulla. Puheista kävi ilmi nuorten huolettomuus ja se, miten paljon kavereiden oletetaan huolehtivan humalaisista ystävistään. Nuoret eivät ymmärtäneet vastuunottoa omista teoistaan, vaan vastuuttivat tilanteessa muita. Jälkiehkäisy tai testaukset sukupuolitautilien varalta eivät tulleet nuorille mieleen ilman, että johdattelimme aiheeseen. Keskustelimme nuorten kanssa seksin harrastamisesta humalassa ja erityisesti tytöt olivat sitä mieltä, ettei ainakaan ensimmäisen kerran kuuluisi tapahtua humalassa. Poikia mietitytti, onnistuuko seksuaalinen kanssakäyminen edes vahvassa humalassa.

Toinen tarina käsitteli Katjan sammumista puistoon perjantai-illan päätteeksi. Jälleen nuorten keskustelussa korostui kavereista huolehtiminen. Kukaan ei olisi jättänyt kaveria oman onnensa nojaan. Nuoret olisivat ensin yrittäneet saada kaverin hereille ja lähtemään mukaansa, mutta he olivat myös valmiita soittamaan paikalle poliisiin tai ambulanssin. Sammuneen nuoren kotiin he eivät kuitenkaan mielellään olisi ilmoittaneet tilanteesta, koska pelkäsivät omien vanhempien saavan tietää juomisesta. Nuoret pohtivat, että kavereiden täytyy keskenään valvoa toistensa juomista, ettei kukaan juo itseään liian huonoon kuntoon. Jälleen puuttui vastuunotto omista tekemisistä. Nuoret keskustelivat myös, mitä olisi voinut tapahtua, jos Katja olisi jätetty yksin puistoon. Heidän mielestään vaarana oli tulla raiskatuksi, ryöstetyksi tai puukotetuksi. Sammuneen terveydentila, esimerkiksi paleltuminen, oksennukseen tukehtuminen tai alkoholimyrkytys, ei tullut nuorille keskustelussa mieleen.

Kolmannessa tarinassa Pete on juonut kaverinsa luona jokusen oluen ja lähtee sieltä ajamaan mopolla törmäten pyöräilijään. Aluksi nuoret olivat sitä mieltä, että kolmen kaljan jälkeen ei olisi vielä humalassa, mutta totesivat sitten, ettei saisi lähteä ajamaan. Nuoret olivat sitä mieltä, että Peten kaveri ei olisi saanut laskea

poikaa mopolla liikenteeseen. Kolarin seuraamuksista kysyessämme nuorilla tuli ensin mieleen ajokortin saamisen siirtyminen ja vasta sen jälkeen ihmisvahingot. Tapahtumalta olisi nuorten mukaan voitu välttyä sillä, ettei Pete olisi ajanut ylinopeutta eikä juonut lainkaan.

Tarinoiden jälkeen oli vuorossa pieniä näytelmiä (katso liite 5), joissa nuorten täytyi asettua jonkun toisen rooliin. Näytelmiä oli neljä kappaletta, ja jokaiseen niistä tarvittiin kaksi esittäjää. Kaikki pääsivät näin ollen kerran esiintymään, mutta esiintyminen oli vapaaehtoista. Nuorista kaikki kuitenkin halusivat kokeilla rooleja. Tarinoiden avulla halusimme saada nuoret huomaamaan, että heidän omalla päihteiden käytöllään on vaikutuksia myös heidän läheisiin ihmissuhteisiinsa. Toivoimme nuorten saavan rohkeutta kieltäytyä päihteistä, ja tukevamme heitä päihteettömiin valintoihin, ilman että muiden painostus vaikuttaisi heidän päätöksiinsä.

Ensimmäisessä näytelmässä rooleina oli nuori ja hänen vanhempansa ja tilanteessa käsiteltiin vanhemman huolta nuoren juomisesta. Vanhemman roolissa olevan nuoren oli vaikea keksiä huolenaiheita ja perustella kantaansa, miksi nuori ei saisi juoda. Nuoren roolissa ollut perusteli juomistaan sillä, kun ”kaikki muutkin nuoret juo” eikä mitään pahaa ole ennenkään tapahtunut. Vanhemman roolissa olleen nuoren oli vaikeaa omaksua rooli ja näyttää huoltaan. Näytelmän jälkeen osa nuorista kertoi kokeneensa vastaavanlaisen tilanteen kotonaan. Tilanteen nuoret ovat kokeneet epämiellyttävä ja siitä on monille seurannut myös rangaistus, esimerkiksi kotiaresti. Nuoret kertoivatkin menevänsä mieluummin kavereille yöksi, jotta välttyisivät vanhempien kohtaamiselta humalassa.

Toisessa näytelmässä nuorelle tarjottiin huumeita. Tarjoajan roolissa oleva yritti antaa huumeita vaikka ilmaiseksi, jotta olisi saanut nuoren kokeilemaan. Nuoren roolissa ollut kieltäytyi, mutta oman kannan perusteleminen oli vaikeaa. Kaikkien nuorten kanta huumeisiin oli kielteinen. He tiesivät huumeiden olevan vaarallisia, mutta eivät kuitenkaan osanneet kertoa mikä tekee huumeista vaarallisia tai miten ne vaikuttavat.

Kolmannessa näytelmässä seurusteleva pari riiteli illanvietosta: toinen halusi lähteä juomaan, mutta toinen ei. Nuoret perustelivat hienosti, miten aikaa voi viettää juomattakin yhdessä. Esille tuli muun muassa elokuvailta, lenkillä käyminen sekä kavereiden näkeminen. Myös esitystä seuranneet intoutuivat antamaan vinkkejä mitä kaikkea yhdessä voi tehdä. Tässä esityksessä nuoret eivät päätyneet minkäänlaiseen lopputulokseen, sillä kumpikaan ei joutanut kannastaan. Nuoret keskustelivat, kannattaako edes seurustella, jos toinen haluaa käyttää alkoholia ja toinen ei.

Viimeinen näytelmä käsitteli alkoholin hakemista alaikäiselle. Aikuisen roolissa ollut kieltäytyi ja perusteli kantaansa ja viinaa halunnut nuori yritti suostutella hakijaa. Aikuinen perusteli kantaansa sillä, että alkoholin hakeminen alaikäiselle on laitonta, rangaistava teko ja siitä voi joutua vaikeuksiin. Esityksen ohessa nuoret puhuivat siitä, että alkoholin hakijan löytäminen ei ole vaikeaa. Lähes kaikki tuntevat jonkun täysi-ikäisen, joka on hakenut muillekin.

Toimintakerran päätteeksi kävimme taas suullisesti läpi palautetta. Nuoret pitivät kerran toiminnallisuudesta ja siitä, että saivat itse tehdä ja esiintyä. Nuoret olivat hyvillään siitä, että heidän viime kerralla antamansa palaute oli otettu huomioon, ja tällä kerralla oli enemmän välipalaa. Seuraavalle kerralle nuoret toivoivat edelleen välipalaa ja kivaa toimintaa.

4.4.3 Kolmas toimintakerta

Kolmas toimintakerta oli maanantaina 12.5. Aloitimme jälleen toiminnan tuttuun aikaan kello 14.30. Toiminnan aiheena viimeisellä kerralla oli päihteettömyys sekä erilaiset vaihtoehdot juomiselle. Alussa paikalla oli kahdeksan (8) nuorta, yksi pojista tuli noin puolituntia myöhemmin muiden menojen takia. Yksi pojista ehti olla toiminnassa mukana vain vajaan puolituntia, perheen reissuun lähdön takia. Hän täytti kirjallisen palautteen toiminnastamme ennen lähtöään ja sai kiitokseksi toimintaan osallistumisesta lipun elokuvateatteriin.

Tällä kertaa alussa ei ollut välipalaa, sillä lopuksi oli tiedossa päätöskahvittelua. Kävimme kuitenkin tuttuun tapaan läpi kaikkien kuulumiset ja rauhoitimme levottomia tunnelmia ennen toiminnan aloitusta. Levottomuutta aiheutti osaltaan välipalan puuttuminen, ja nuorten oli vaikeaa asettua aloilleen.

Toiminnan aloitti taas leikki, tällä kertaa käsileikki (katso liite 6), jonka leikimme kahteen kertaan. Leikin jälkeen aloitimme keskustelun päihteistä, kohtuuskäytöstä ja päihteettömyydestä. Keskustelussa oli ensin tytöt vastaan pojat asettelu, kun nuoret kertoivat millaiselta vaikuttaa heidän silmissään humalainen vastakkaisen sukupuolen edustaja. Molemmilta puolilta nousi esiin, ettei ole ”siistiä” nähdä tyttöä/poikaa humalassa, ja tämä yllätti nuoret. Tyttöjä humalaisissa pojissa ärsyttää esimerkiksi lähentely ja itsekeskeisyys. Poikia tytöissä puolestaan ärsyttää itku, väkivaltaisuus ja valittaminen. Kumpaakaan sukupuolta ei miellyttänyt toisessa huutaminen, esittäminen eikä inttäminen.

Toivoimme sukupuolien vastakkain asettelun kumoavan yleisiä uskomuksia siitä, että juominen olisi pelkästään siistiä ja ihailtavaa nuorten keskuudessa. Halusimme herättää nuoret huomaamaan juomisella olevan myös sellaisia puolia ja vaikutuksia, jotka eivät ole positiivisia ja tavoiteltavia asioita. Tavoitteemme oli tehdä nuoret tietoisiksi siitä, mitä vastakkainen sukupuoli ajattelee toistensa päihteidenkäytöstä ja siitä kuinka ”rohkaisuryypyn” ottaminen toista sukupuolta lähestyttäessä voi kääntyä täysin päinvastaiseksi vaikutukseksi.

Keskustelimme nuorten kanssa vaihtoehtoista eli siitä, mitä muuta he voisivat tehdä viikonloppuisin, kuin juoda alkoholia. Nuorille tuotti vaikeuksia keksiä ideoita muunlaiseen ajanviettoon. He mielsivät vahvasti yhteen kavereiden kanssa ”hengailun” ja alkoholin nauttimisen. Yhdessä pohtimalla esiin nousi kuitenkin esimerkiksi yhdessä kavereiden kanssa kuntoilu, pelien pelaaminen sekä ruoanlaitto. Mietimme mihin muuhun alkoholin sijasta rahaa voisi käyttää. Nuoret pohtivat elokuvien vuokraamisen tai elokuvissa käynnin olevan mieluinen vaihtoehto. Etenkin tytöiltä myös ”shoppailu- reissut” kavereiden kanssa saivat kannatusta.

Viimeisenä yhteisenä tehtävänä oli pohtia valintojen vaikutuksia tulevaisuuteen kahdesta eri näkökulmasta. Hyödynsimme nuorisotalon seinään jo valmiiksi maalattuja ihmishahmoja, joista toisen ”nimesimme” päihteiden suurkuluttajaksi ja toisen päihteiden kohtuukäyttäjäksi. Nuorten piti keksiä ja kirjoittaa paperille vähintäänkin yksi asia, mikä mahdollisesti vaikuttaisi näihin kahteen elämäntyyliin tai mitä seurauksia päihdekäyttäjyymisellä voi olla. Lappunsa nuoret kävivät liimaamassa hahmoon ja kävimme kaikki kommentit yhdessä läpi.

Kohtuukäyttäjän elämäntyyliin oli nuorten vastauksista päätellen helpompaa keksiä asioita. Kohtuukäyttöön nuoret mielsivät sosiaalisuuden, harrastukset sekä terveyden. Työssäkäynti, hyvä palkka sekä hyvät perhesuhteet ja lapset kuuluvat myös nuorten mielestä melko päihteettömään elämään. Nuoret myös vastasivat kohtuukäyttäjän elävän pidempään ja hänen tulevaisuutensa olevan hyvän. Yksi nuorista kirjoitti kohtuukäyttäjän välttävän suurkuluttajaa todennäköisemmin myös perheväkivallalta.

Päihteiden suurkuluttajaan nuoret kirjoittivat vähemmän lappuja kuin kohtuukäyttäjään. Näistä vähäisistäkin lapuista osa oli hieman asiatonta tekstiä kirosanoilla höystettynä. Hyviäkin huomioita kuitenkin tuli, esimerkiksi yksinäisyys, lapsettomuus sekä velkaantuminen. Suurkuluttajan nuoret mielsivät myös helposti sairaaksi, köyhäksi sekä täysin alkoholistiksi.

Olimme tehneet nuorille valmiiksi palautekyselyn (katso liite 7), jonka jokainen täytti toimintamme lopuksi. Tämän jälkeen jäljellä olikin enää loppukahvittelu ja herkuttelu ja Mäntyharjun nuorisotoimen sponsoroimien elokuvalippujen jako kiitokseksi toimintaamme osallistuneille nuorille. Osa nuorista viiپی vielä melkein puolituntia seurassamme biljardia pelaten ja kanssamme jutellen.

5 ARVIOINTI

5.1 Nuorten palaute

Jokaisen toimintakerran päätteeksi pyysimme nuorilta suullista palautetta päivän toiminnasta ja keräsimme toiveita tulevia kertoja varten. Emme kuitenkaan saaneet nuorilta juurikaan palautetta. Jokaisella kerralla nuoret kommentoivat toiminnan olleen ”ihan kivaa” ja toivoivat samanlaisen ”meiningin” jatkuvan. Seuraavilta kerroilta nuoret toivoivat välipalaa, mutta eivät osanneet itse toimintaan ehdottaa mitään. Viimeisellä kerralla keräsimme nuorilta kirjallisen palautteen valmiiksi tekemällämme lomakkeella. Teimme nuorten vastauksista yhteenvedon, josta seuraavia tuloksia:

Yhdeksästä nuoresta kolme koki varmasti oppineensa jotain uutta päihteistä ja kuusi ehkä oppineensa. Oppimaansa tietoa tarpeellisena piti kuusi nuorta. Kolmesta nuoresta tieto oli ehkä tärkeää. Kaksi nuorista koki asenteensa päihteitä kohtaan muuttuneen tiedon ja toiminnan myötä. Kolmen nuoren asenteeseen päihdekasvatuksemme ei ollut tuonut muutosta suuntaan eikä toiseen. Neljän nuorista kertoi asenteensa ehkä muuttuneen.

Avoimena kysymyksenä kysyimme mistä nuoret olisivat halunneet lisää tietoa. Kaksi nuorista olisi kaivannut tietoa huumeista, yksi ei osannut sanoa ja kuusi nuorista ei kokenut kaipaavansa lisää tietoutta mistään. Toiminnasta nuoret eivät kuitenkaan yhtä lukuun ottamatta olisi halunnut poistaa mitään. Yksi nuorista koki, että jonkun leikin olisi voinut jättää leikkimättä.

Palautteen mukaan nuorille toiminnasta parhaiten mieleen jäivät viinan vaarat ja päihteet. Nämä oli palautteessaan maininnut kolme nuorta. Ruoka, toiminta tai leikit mainittiin kukin yhden kerran eri palautteissa. Kahden nuoren mieleen oli palautteen mukaan jäänyt kaikki ja yksi nuorista jätti vastaamatta tähän kysymyseen.

Kysyimme lomakkeessa myös kokivatko nuoret, että heidän toiveensa otettiin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Seitsemän nuorta yhdeksästä koki tulleen kuulluksi, kahden ollessa ehkä- kannalla.

Seitsemän nuoren mielestä ohjaajien kanssa oli helppo jutella ja yhtä monen mielestä ohjaajat tiesivät mistä puhuivat. Kahden nuoren mielestä ohjaajat ehkä osasivat asiansa ja heille oli helppo puhua.

Vapaassa palautteessa kaikki nuoret yhtä lukuun ottamatta kehuivat toiminnan olleen kivaa tai hyödyllistä. Vain yhdessä palautelomakkeessa tämä kohta oli jätetty tyhjäksi.

5.2 Nuorisotoimen palaute

Nuorisotoimi antoi meille vapaat kädet toteuttaa päihdekasvatusta omin päin. Nuorisotoimen edustajaa ei siis lainkaan ollut toimintakerroilla mukana. Sovimme asian tällä tavoin nuorisotyön tekijän ehdotuksesta. Ajatuksena oli, että toimintaan osallistuvat nuoret eivät välttämättä olisi tutun nuorisotyöntekijän kuullen puhuneet asioistaan yhtä avoimesti kuin täysin vieraille ihmisille. Toimintaan osallistuneet nuoret olivat kaikki nuorisotalon vakioasiakkaita ja näin ollen he olisivat voineet kokea joutuvansa enemmän tarkkailun alaisiksi päihdetottumustensa vuoksi tai heihin olisi muuten vain suhtauduttu kenties erilailla kuin aikaisemmin.

Viimeisen toimintakertamme jälkeen kävimme palautekeskustelun nuorisotyöntekijän kanssa. Toimintakertojamme tai kasvatuksemme sisältöä hän ei luonnollisesti voinut arvioida, koska ei ollut paikalla. Nuorilta työntekijöiden korviin kantautuneiden puheiden perusteella saimme kuitenkin positiivista palautetta. Nuorisotyöntekijän mukaan nuoret olivat kertoneet toiminnan olleen mielekästä. Nuorisotoimen näkökulmasta päihdekasvatus oli tarpeellinen ja osui oikeaan aikaan. Hyväksi he näkivät myös sen, että kasvatusta oli pitämässä muut kuin nuorille entuudestaan tutut ohjaajat.

Toiminnan kohdejoukko oli valikoitunut onnistuneesti. Kasatussa ryhmässä oli monentasoista päihteidenkäyttöä, joten se toi monipuolisuutta käytyihin keskusteluihin. Nuorisotoimella oli jo etukäteen jo jonkinasteinen huoli tiettyjen nuorten alkoholinkäytöstä. Positiivista palautetta saimmekin siitä, että olimme myös havainneet aiheita huoleen ja toimme sen esiin, joskin luottamuksellisista keskusteluista johtuen ilman nuorten nimiä.

5.3 Itsearviointi

Ihan jo näin arvioinnin aluksi voimme myöntää, että suunnitteluun olisimme voineet panostaa enemmän. Vaikka olimmekin toiminnan rungon tietysti etukäteen suunnitelleet, oli toiminnan lopullinen muoto jätetty kuitenkin turhan avoimeksi. Seuraavan toimintakerran suunnittelimme lopulliseen muotoonsa vasta edellisen toimintakerran jälkeen. Olimme jättäneet pelivaraa toimintasuunnitelmaan, jotta se mahdollistaisi nuorten toiveet toiminnan suhteen. Nuorilta ei kuitenkaan tullut toiveita tai ehdotuksia itse toiminnan suhteen, vaikka olimme sitä odottaneet ja toivoneetkin. Tämän takia pelivaran jättäminen ei toteutunut tarkoituksen mukaisesti.

Kasvatuksen suunnittelua vaikeutti ehkä osaltaan se, että meillä ei ollut etukäteen tietoa osallistujien päihdetietämyksestä. Halusimme suunnitella toimintamme niin, että kertomamme asiat eivät olisi olleet nuorille liian vaikeita ja etäisiä tai puolestaan liian helppoja, saaden nuoret kuvittelemaan, että pidämme heitä yksinkertaisina.

Paremmiin olisimme voineet opinnäytetyömme toiminnalliseen osuuteen valmistautua. Etenkin teoriaan meidän olisi pitänyt paneutua enemmän, sillä toiminnan toteutuksen jälkeen olemme monta kertaa saaneet ”ahaa- elämyksen” siitä, miten jokin asia olisi voitu toteuttaa toisin. Toiminnan toteuttamisessa onnistuimme mielestämme ohjaajina kuitenkin hyvin. Saimme kaikkiin nuoriin keskusteluyhteyden ja pystyimme mielestämme toimimaan nuorten kanssa samalla tasolla, tasa-arvoisina.

Pidämme hyvänä asiana sitä, että toiminta oli jaettu kolmelle eri päivälle. Ajallisesti toiminta oli myös kestoltaan sopiva, sillä nuoret jaksoivat hyvin keskittyä koko toiminnan ajan. Aikataulu piti jokaisella kerralla hyvin ja kerkesimme toteuttaa määrättyssä ajassa kaikki kerroille suunnitellut toiminnot. Mikään suunnittelumistamme harjoitteista ei onneksi ollut niin huono tai epäonnistunut, että se olisi täytynyt jättää kesken tai vaihtaa toiseen.

Ensimmäisen kerran yhtenä tavoitteenamme oli tutustua nuoriin. Tässä mielestämme onnistuimme hyvin. Alussa leikkimämme Mafioso- leikki rentoutti ja yllätti mielestämme nuoret, sillä se ei liittynyt millään lailla päihteisiin. Leikki oli juuri siitä syystä tietoinen valinta. Nuorten kanssa heräsi paljon keskustelua ja he puhuivat avoimesti päihteidenkäytöstään. Tutustumisessa helpotti paljon myös se, että nuoret olivat entuudestaan toisilleen tuttuja eivätkä vierastaneet toisiaan. Meihin he myös suhtautuivat avoimen uteliaasti ja lähtivät kaikkeen innokkaasti mukaan. Nuorten päihteidenkäytön kartoitus sujui melko hyvin kyselemällä heiltä kysymyksiä. Meillä ei ollut mitään tiettyjä kysymyksiä, mihin olisi pitänyt saada vastaus, vaan olimme kirjoittaneet muistutukseksi itsellemme muutamia suuntaa antavia kysymyksiä ja aiheita, jos hiljainen hetki yllättäisi, näin ei kuitenkaan käynyt. Vastauksia emme saaneet kaikkia kirjattua keskustelun lomassa paperille. Olisikin ollut hyvä, jos meillä olisi ollut apuna nauhuri, jonka avulla palauttaa keskustelu myöhemmin mieleen. Nuorten kanssa käydyn keskustelun perusteella emme voi olla varmoja kuinka paljon heidän kertomastaan on totta ja kuinka paljon he värittivät tarinoitaan näyttääkseen muiden nuorten silmissä kokeneemmilta ja tietävämmiltä. Päihdetietovisa oli ehkä hieman turha tiedon lisäämisen näkökulmasta, sillä siinä oleva tieto oli nippelitietoa. Toisaalta hyvää oli, että nuoret huomasivat vastanneensa kysymyksiin päihteidenkäytön varoista aliarvioiden niitä. Lopussa olleen suullisen palautteen olisimme voineet kerätä kirjallisena kaikilla toimintakerroilla. Tällöin nuoret olisivat joutuneet pohtimaan palautetta ehkä tarkemmin ja malttaneet keskittyä siihen paremmin.

Toisella toimintakerralla aloittamallamme päihdekasvatus- Aliaksella saimme ryhmän orientoitumaan alkavaan toimintakertaan. Vaikka kaikki Aliaksen sanat eivät liittyneetkään päihteisiin, oli pelillä myös tiedollinen tavoite. Peli oli ilmei-

sesti vaikeustasoltaan sopiva ja muutenkin onnistunut, sillä nuoret selittivät sanoja innokkaasti ja tarvittaessa auttoivat toisiaan sanojen selittämisessä.

Tarinoita käsitellessämme yhdessä nuorten kanssa, saimme aikaiseksi hyvää pohdintaa ja nuorilta tuli hyviä toimintaohjeita tarinoiden henkilöille. Jouduimme kuitenkin ehkä liikaa johdattelemaan nuoria löytämään epäkohtia tarinasta saadaksemme keskustelusta monipuolisemman. Tällaisia kohtia oli esimerkiksi alkoholimäärien vaikutuksen arviointi eri tilanteiden kulkuun. Tarinat saattoivat myös olla joltain osin liian vaikeita ja tarinoissa olla liikaa kohtia, joihin toivoimme nuorten kiinnittävän huomiota.

Näytelmät olivat toimintana mielestämme hyvä idea. Aluksi meillä oli pieni epäily suostuisivatko kaikki nuoret näyttelemään. Epäily osoittautui kuitenkin turhaksi, sillä kaikki osallistuivat toimintaan, toiset tosin aktiivisemmin kuin toiset. Näytelmien tavoitteena oli löytää yhdessä nuorten kanssa toimintamalleja ongelmallisiin tilanteisiin, joita he saattavat tulevaisuudessa kohdata, elleivät jo ole kohdanneet. Tämä tavoite ei ehkä kuitenkaan täytynyt parhaalla mahdollisella tavalla, sillä näyttelimme kunkin esityksen läpi vain kerran. Näytelmiä olisi voinut toistaa niin monta kertaa, että jokainen nuori olisi päässyt näyttelemään kaikkien näytelmien kummassakin roolissa. Tällä tavoin erilaisia toimintatapoja olisi kertynyt luonnollisestikin enemmän ja nuoret olisivat saaneet enemmän kokemusta tilanteista. Emme pysty arvioimaan kuinka paljon nuoret näytelmistä oppivat ja kykenevätkö he siirtämään oppimaansa käytäntöön todellisessa elämässä.

Viimeinen toimintakerta onnistui mielestämme kaikista huonoiten ja kerran tavoitteita on vaikein arvioida. Välipalaa ei tarjoiltu aluksi, kuten aiemmillä kerroilla ja tämä aiheutti osassa nuoria levottomuutta, joka saattoi johtua nälästäkin koulupäivän jälkeen. Olimme ajatelleet, että koska lopuksi oli päätöskahvit, ei välipalaa tarvita. Jälkikäteen ajateltuna ei välipalasta alussa olisi kuitenkaan ollut mitään haittaakaan. Toimintakaan ei ehkä ollut nuorille yhtä mielekästä kuin aikaisemmillä kerroilla, sillä se ei ollut yhtä liikkuvaa kuin aiemmin. Sukupuolten välinen ”paneeli- keskustelu” oli toimiva idea, sillä se tuntui avartavan nuorten käsitystä siitä, miten toinen sukupuoli heidät humalassa näkee. Alkukankeuden jälkeen

keskustelu oli tässä kohden vilkasta. Nuorten kanssa käydyssä keskustelussa vaihtoehtoja juomiselle jouduimme ehkä jälleen liikaa johdattelemaan nuoria vaihtoehtojen löytymiseksi. Nuoret kyllä keksivät monenmoista päihteetöntä toimintaa, kunhan heille ensin antoi muutaman idean avuksi. Viimeisessä ohjelmassamme punnitsimme valintojen vaikutuksia tulevaisuuteen. Tämä ei onnistunut ajattelemlamme tavalla. Nuoret olisivat tarvinneet enemmän ohjeistusta tehtävänäntoon. Nuoret eivät olleet tehtävässä yhtä innostuneina mukana kuin aiemmilla kerroilla yleensä. Osa nuorista kirjoitti joko tarkoituksella hahmoihin kiinnitettäviin lappuihin asiattomuuksia tai sitten he eivät olleet täysin ymmärtäneet tehtävän ideaa. Meidän olisi pitänyt käsitellä valintoja ja niiden seurauksia jollain toisella, toiminnallisemmalla, tavalla. Tällöin nuoret olisivat kenties olleet innokkaammin tärkeässä aiheessa mukana. Kirjallinen palautekysely oli hyvä teetättää nuorilla, mutta se oli vaihtoehdoiltaan liian avoin tai siihen olisi tarvinnut vähintäänkin tarkentavia kysymyksiä.

6 POHDINTAA

Nuorten lisääntynyt päihteidenkäyttö on mietityttänyt meitä monesti ennen opinnäytetyömme tekoa, mutta etenkin sen aikana. Päihdekasvatuksemme aikana huomasimme, ettei huoli nuorista ole aiheetonta. Erityisesti nuorten löystyneet asenteet päihteidenkäyttöä kohtaan huolestuttavat meitä. Toiminnassamme mukana olleiden nuorten puheista välittyi, että nuorten keskuudessa on lähes normaallimpaa juoda alkoholia kuin olla juomatta. Huolestuttavana näyttäytyi myös se, että nuoret kertoivat päihtyneenä ollessaan helposti vierittävänsä vastuun tekemistään kavereilleen. Nuoret tiedostavat kyllä osan päihteiden vaaroista ja haittavaikutuksista, mutta he eivät välttämättä usko ikävien asioiden sattuvan omalle kohdalle tai haittojen koskevan heitä itseään.

Olisi ollut mielenkiintoista syventyä enemmän syihin, miksi nuoret juovat alkoholia. Syitä voisi etsiä nykypäivän kiireisestä vanhemmuudesta; vanhemmilla ei välttämättä ole lapsilleen tarpeeksi aikaa, eivätkä vanhemmat välttämättä tiedä missä heidän nuorensa aikaa viettää. Nykyajan lapsilla ja nuorilla on myös aiempaa

enemmän rahaa käytössään ja monet käyttävät rahaa itsenäisemmin ilman vanhempien tarkkaa kontrollia. Nuorilla voi myös olla tarve ”nollata” päänsä kaiken kiireen keskellä, paeta hetkeksi todellisuutta sekä velvollisuuksia.

Mieleemme tuli, että lisääntyneet nuorten mieliala- ja käytöshäiriöt saattavat johtaa myös päihteiden käyttöön ja itselääkintäyrityksiin. Masennus voi johtaa päihteiden käyttöön tai päihteiden käyttö aiheuttaa masennusta. Nuorena aloitettu päihteiden käyttö varmasti lisääkin riskiä tulevaisuudessa sairastua mieliala häiriöihin. Silloin taas diagnoosin tekeminen voi olla hankalaa jos ei tiedetä kumpaa hoitaa, päihdeongelmaa vai mielenterveyttä, kumpi oli ennen toista.

Tällä hetkellä juominen on laajan median vuoksi kuitenkin kenties näkyvämpää kuin joskus aiemmin ja herättää siksi huomiota. Monissa televisio-ohjelmissa alkoholia nautitaan, jollei nyt aivan ihannoiden, niin osana arkea kuitenkin. Mediasa myös monet julkisuuden henkilöt tilittävät tuon tuosta suhdettaan päihteisiin ja jotkut nuorten ihannoimat muusikot tai näyttelijät ovat tänä päivänä olleet vieroitushoidossa päihteiden ongelmakäytön vuoksi. Nuorille saattaa tällaisesta median antamasta kuvasta muodostua päihdemyönteisiä asenteita.

Opinnäytetyömme valmistuminen on ollut pitkä prosessi, paljon pidempi kuin alun perin oli tarkoitus. Alusta asti aiheena on ollut nuoret ja päihteet ja lopulliseen muotoonsa aiheemme lukkiutui keväällä 2008, jolloin toimintammekin pidimme. Kirjoitusprosessista muodostui pitkä ja kivinen tie välillä motivaation, välillä yhteisen ajan puutteen vuoksi. Pidimme kirjoituksessa pitkiä taukoja ja osaltaan tämä vielä vaikeutti kirjoittamista, koska toiminta ei ollut enää niin tuoreessa muistissa.

LÄHTEET

Alkoholilaki. 1143/1994. Annettu Helsingissä 8.12.1994

Ahlström, S, Huhtanen, P, Ollikainen, M, Metso, L. Missä nuorisoryhmissä päihteidenkäyttö on vähentynyt? Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 2007.

Cacciatore, R, Huovinen, M & Korteniemi-Poikela, E. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa, WS Bookwell Oy, Juva.

Hein, R, & Virtanen, A. 2001. Alkoholit ja huumeet 2000. STAKES. Tilastoraportti 4/2001. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. Uudistettu painos. Kirjayhtymä Oy, Helsinki

Huoponen, K., Peltonen, H., Mustalampi, S. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2001. Päihteiden käytön ehkäisy. Opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Häkkinen, K. 2008. Ylikonstaapeli. Mäntyharju. Henkilökohtainen tiedonanto 4.6.2008

Jaatinen, J. 2000. Viattomuuden tarinoita, nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina, Stakes sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 251, Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Kalliopuska, M. 1995. Sosiaaliset taidot, Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Karekivi, L. 1999. Ehkä en kokeilisikaan, jos... - Tutkimus ylivieskalaisnuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1999. Jyväskylä. Jyväskylä University Printing House

Keltikangas-Järvinen. 1998, Hyvä itsetunto, seitsemäs painos, WSOY, Juva.

Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin... Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tamperre: Tammer-Paino Oy.

Lairio, M., Puukari, S. 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin – ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä, Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Luopa, P, Pietikäinen, M & Jokela, J. 2008, Kouluterveyskysely 1998–2007. Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. Valopaino Oy.

Mustalampi, S. Warsell, L & Soikkeli, M. 2001. Suomi ja huumeet. Tietopaketti huumeista, 3. uudistettu painos. Kirjapaino West Point Oy, Helsinki

Mönkkönen, K. 1999, Solmusta kiinni – Nuorten päihdetyön opetusmoniste. Hakapaino Oy, Helsinki.

Ojala, T., Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. WSOY, Porvoo.

Ranne, K, Rouhiainen-Valo, T, Ruusunen, T & Sankari, A. 2005, Sosiaalipedagoginen ammatillisuus- Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi, SPOY Satakunnan Painotuote Oy, Pori.

Rimpelä, A., Rainio, S, Huhtala, H, Lavikainen, H, Pere, L & Rimpelä, M. Nuorten terveystapatutkimus 2007, Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2007, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:63. Helsinki 2007. Yliopistopaino.

Sainio, A. 2003. Puhutaan – asiaa päihteistä ja riippuvuudesta. Sininauhaliitto. Helsinki: Offsetpaino Raine Salmi Oy.

Silvennoinen, M. 2004. Vuorovaikutuksen avaimet, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Soikkeli, M. 2002. Miten puhua huumeista. STAKES, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tigerstedt Cristoffer (toimittaja) 2007, Nuoret ja alkoholi. Artikkelista: Simonen Jenni: Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Hakapaino Oy, Helsinki

Tokkari Satu. 1996. Unelmien pelikenttä- Päihdekasvatusmateriaali. Helsinki. Painotalo Miktor Ky

Van Der Stel, Jaap ja Voordewind, Deborah (toim.).1999. Ehkäisevän päihdetyön käsikirja. Alkoholi, huumeet ja tupakka. A-klinikkasäätiö ja Stakes. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä

Väisänen, A. 2008. Nuorisotyöntekijä. Mäntyharju. Henkilökohtainen tiedonanto 1.5.2008

<http://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2008/06/tiedote-2008-06-17-10-05-29-857109/Uutiset>: Kansainvälinen WHO-Koululaistutkimus: Suomalaisnuoret ovat tyytyväisiä elämäänsä . luettu 27.2.2009

http://www.hengis.fi/uutiset/Nuorten_huumekuolemat_lisaantyneet_rajusti, luettu 12.3.2009.

<http://www.verkkouutiset.fi/arkistojuttu.php?id=139902&hakusanat=P%E4ihdekuoltuuri>, artikkeli: Alkoholi kuuluu nuorisokulttuuriin, luettu 12.3.2009.

LIITE 1

MAFIOSO

Pelaajia tarvitaan mielellään ainakin kahdeksan, jotta peli on mielekästä. Ylärajaa pelin osanottajamäärään ei varsinaisesti ole vaan pelaajien lisääntyessä poliisien ja lääkäreiden määrää voidaan kasvattaa, kuitenkin niin, että enemmistö pelaajista on kaupunkilaisia. Yksi toimii kertojana, joka antaa ohjeita mitä pelin aikana tapahtuu ja milloin päivät vaihtuu yöksi. Kertoja ei varsinaisesti osallistu peliin. Hän jakaa aluksi kaikille laput, joissa lukee heidän roolinsa. Lappuja ei saa näyttää muille.

Peli kertoo kylästä, jossa on mafia vallitsee. Kaupunkilaiset yrittävät luonnollisesti poistaa eli eliminoida mafiat joukostaan. Pelissä on yö sekä päivä.

Yön tarkoitus: Yöllä kaikki, joilla on rooli pelissä (muut paitsi kaupunkilaiset), heräävät vuoronperään kertojan pyynnöstä. Mafiosot näyttävät kertojalle kenet murhaavat, jonka jälkeen lääkäri näyttää kertojalle kenet pelastaa. Jos lääkäri onnistuu valitsemaan saman henkilön jonka mafiosot valitsivat, niin kukaan ei tule sillä kierroksella murhatuksi ja poistetuksi pelistä mafiosojen toimesta. Poliisit saavat arvata yhden henkilön kohdalla onko hän mafioso ja kertoja paljastaa tämän henkilöllisyyden poliiseille. Kun kaikki ovat tehtävänsä suorittaneet he käyvät nukkumaan ja heräävät päivän koittaessa samaan aikaan kyläläisten kanssa.

Päivän tarkoitus: Kukaan pelaajista ei tiedä missä roolissa muut ovat. Päivällä käydään keskustelua ja epäillään, että ketkä ovat mafiosoja. Kaikki saavat puolustaa itseään ja tarvittaessa huijata säilyäkseen pelissä mukana. Päivän lopussa äänestetään, että kuka ei ole vakuuttanut muita tarpeeksi hyvin syyttömyydestään murhaan ja halutaan eliminoida. Joka kierros vähenee siis ainakin yksi pelaaja kaupunkilaisten toimesta ja mahdollisesti yksi mafiosojen toimesta, ellei lääkäri satu juuri pelastamaan tätä.

Peli loppuu kaupunkilaisten voittoon kun kaupunkilaiset ovat saaneet mafiosot kiinni joukostaan ja äänestettyä heidät ulos pelistä. Peli voi loppua myös mafiosojen voittoon, jos he onnistuvat murhaamaan kaikki muut jäämättä kiinni siitä, ilman että heitä on tunnistettu mafiosoiksi. Hyvät selittämis-, huijaus- ja vakuuttelelaidot siis ratkaisevat kuka pysyy pelissä pisimpään mukana

Pelin hahmot:

Pelin johtaja, kertoja

Pitää peliä yllä ja kertoo milloin tulee yö ja päivä ja herättää kylän asukkaat.

Johtaa peliä eteenpäin. Ensimmäisellä kierroksella Jumala on minä.

-Mafiat

Etuoikeus/ tehtävä: Mafiat heräävät yöllä ja äänestävät kenet haluavat tappaa kaupunkilaisista.

-Poliisimestari

Etuoikeus/ tehtävä: Poliisimestarikin herää yöllä. Saa yöllä tarkistaa yhden pelaajan henkilöllisyyden. Jumala kertoo hänelle onko hänen valitsemansa henkilö kaupunkilainen vai mafia.

-Lääkäri

Etuoikeus/ tehtävä: Saa pelastaa yhden henkilön yöllä. Lääkäri postaa topicciin ja kertoo, että kenet haluaa pelastaa.

-Kaupunkilainen

Ei herää yöllä eikä ole erityistä etuoikeutta, paitsi se, että saa osallistua myös päivällä käytäviin keskusteluihin. Taviksen osa saattaa olla hiukan tylsä, mutta kyllä peliin pääsee silti tänä kyseisenä hahmona mukaan.

LIITE 2

PÄIHDETIETOVISA

1. Kuinka monta haitallista ainetta löytyy tupakasta?
a) 50 b) 400 c) 1500 d) 4000

2. Kuinka monta minuuttia yksi poltettu tupakka lyhentää elämääsi?
a) 3 min b) 9 min c) 17min d) 21 min

3. Kuinka monta kuolemantapausta vuodessa tupakka aiheuttaa?
a) yli 1000 b) yli 2000 c) yli 3000 d) yli 4000

4. Kuinka paljon rahaa kulutat vuodessa tupakkaan, jos poltat yhden askin viikossa?
a) yli 100 e b) yli 200 e c) yli 300 e d) yli 400 e

5. Kuinka monta kuolemantapausta vuodessa alkoholi aiheuttaa?
a) yli 500 b) yli 1000 c) yli 1500 d) yli 2500

6. Kuinka monta pulloa keskiolutta mies voi nauttia viikossa, ennen kuin hän ylittää suurkulutuksen rajan?
a) 15 b) 20 c) 25 d) 30

7. Entä nainen?
a) 10 b) 16 c) 22 d) 26

8. Juot kahdessa tunnissa 6- packin keskiolutta. Kuinka kauan kestää, että kaikki alkoholi on poistunut elimistöstäsi?
a) 4-6 h b) 8-10 h c) 12-14 h d) 16-18 h

LIITE 3

Päihdekasvatus- Alias

Selitettävänä sanoina:

- sekakäyttö
- sukupuolitauti
- disco
- alkoholimyrkytys
- vaihtoehto
- nuorisokahvila
- päihde
- terveysriski
- alkometri
- hallusinaatio
- putka
- kesäloma
- tulevaisuus
- absolutisti
- kannabis
- kokeilu
- juhannus
- kaljakori
- kolmiolääke
- pullonpyöritys
- seurustelu
- krapula
- kondomi
- syöpä
- imppaus
- ennaltaehkäisy
- pullonavaaja

LIITE 4

Tarinat:

1. Lissu lähtee kavereidensa kanssa kotibileisiin. Lissulla on mukanaan 6-pack kaljaa ja juotuaan ne hän juo vielä tarjolla olevaa boolia useamman lasillisen. Humalluttuaan Lissu tapaa bileissä Tompan, johon on salaa ihas-tunut. Myös Tomppa on humalassa. Illan päätteeksi he päätyvät samaan sänkyyn ja harrastavat seksiä. Kumpikaan ei humalaltaan muista huolehtia ehkäisystä. Aamulla Lissulla on huono olo ja häntä kaduttaa eilisillaiset ta-pahtumat. Eihän ensimmäisen kerran pitänyt olla sellainen.
 - Mitä ohjeita antaisitte Lissulla sekä Tompalle, kuinka tulisi toimia?
 - Miten tilanteelta olisi voitu välttyä?

2. Kaveriporukka on viettänyt perjantai-iltaa Rantapuistossa juoden alkohoo-lia. Yksi juhlijoista, Katja, on juonut muita enemmän ja mennyt huonoon kuntoon. Katja on sammunut puiston penkille oksennettuaan ensin useam-paan otteeseen. Hän ei reagoi enää muiden puheeseen eikä pääse ylös omin avuin. Muut nuoret ovat tekemässä lähtöä.
 - Kuvittele olevasi yksi kotiin lähtevistä nuorista, kuinka sinä toimisit?
 - Miten tilanteelta olisi voitu välttyä?
 - Mitä jos Katja jätettäisiin yksin puistoon sammumaan?

3. Pete on ollut kaverilla katsomassa leffaa ja juonut tunnissa kolme kaljaa. Hän on tullut mopolla, eikä halua jättää kulkupeliään kaverinsa pihaan. Pe-te ei koe olevansa yhtään humalassa ja päättää lähteä ajamaan. Peten ha-vainnointikyky on hieman heikentynyt ja hän ajaa lievää ylinopeutta. Ris-teystä ylittää samanaikaisesti pyöräilijä, jonka Pete huomaa, mutta ei ehdi enää jarruttaa. He törmäävät.
 - Mitä seurauksia kolarilla voi olla?
 - Miten tapahtumilta olisi voitu välttyä?

LIITE 5

Näytelmiä:

1. näytelmä

Henkilöt: nuori ja vanhempi

Tilanne: Nuori tullut yöllä juovuksissa kotiin ja aamulla selvitetään tilannetta.

Vanhempi on huolestunut ja sitä mieltä, että nuoren ei pitäisi käyttää alkoholia.

2. näytelmä

Henkilöt: nuori ja huumeiden tarjoaja

Tilanne: Nuorelle tarjotaan huumeita. Hän tietää huumeiden olevan vaarallisia, kuinka hän kieltäytyy?

3. näytelmä

Henkilöt: seurusteleva pariskunta, nuoria

Tilanne: Toinen haluaa lähteä ryypäämään, toinen ei halua. Molemmat yrittävät puolustella kantaansa. Millaiseen lopputulokseen he päätyvät?

4. näytelmä

Henkilöt: nuori ja viinan hakija

Tilanne: Alaikäinen nuori pyytää vanhempaa täysi-ikäistä henkilöä hakemaan hänelle viinaa Alkosta. Täysi-ikäinen kieltäytyy ja perustelee miksi.

LIITE 6

Käsileikki:

Leikissä istutaan piirissä. Leikkijät laittavat kämmenensä lattiaan niin, että käsi-varret ovat ristikkäin vieressä istujan kanssa. Joku leikkijöistä aloittaa leikin tappauttamalla kädellään lattiaan kerran. Leikki lähtee etenemään aloittajasta katsottuna myötapäivään. Aloittajan vieressä istuja taputtaa lattiaa aloittajan käden vieressä olevalla kädellään, hänen vieressään olija taputtaa lattiaa omalla kädellään ja niin edespäin. Tarkoituksena on edetä taputuksissa mahdollisimman nopeasti piirissä eteenpäin. Kun leikkiä on hetki edetty näin, voidaan leikkiä vaikeuttaa lisäämällä siihen kaksoistaputus. Leikki etenee siis muutoin samalla tavalla, mutta jos joku vuorollaan taputtaa lattiaa nopeasti kahdesti, vaihtuu leikin suunta päinvas- taiseksi. Jos joku leikkijöistä taputtaa väärällä vuorolla tai ei huomaa suunnan vaihtumista, hän tippuu pelistä ja poistuu tällöin piiristä. Leikkijä voidaan leikkiä kunnes jäljellä on enää kaksi leikkijää ja heistä toinen taputtaa väärin.

LIITE 7

PALAUTEKYSELY

Ympyröi vastaus, joka parhaiten sopii sinun ajatuksiisi.

Kuinka monella toimintakerralla olit paikalla? 1 2 3

Koetko oppineesi jotakin uutta päihteistä? Kyllä Ehkä Ei

Oliko oppimasi tieto tarpeellista? Kyllä Ehkä Ei

Onko asenteesi päihteitä kohtaan muuttunut toimintakertojen myötä?

Kyllä Ehkä Ei

Mistä olisit kaivannut lisää tietoa? _____

Olisitko halunnut jättää toiminnasta jotain pois, jos niin mitä? _____

Mikä jäi parhaiten mieleen toimintakerroilta? _____

Otettiinko toiveesi ohjelman suhteen huomioon toimintakerroilla?

Kyllä Ehkä Ei

Oliko ohjaajien kanssa mielestäni helppo keskustella?

Kyllä Ehkä Ei

Tiesivätkö ohjaajat mielestäsi mistä puhuivat?

Kyllä Ehkä Ei

Komentoi vapaasti: _____

(jatka tarvittaessa toiselle puolelle)

☺ **KIITOS OSALLISTUMISESTA TOIMINTAAN!** ☺